

Katalog dobrych praktyk ekonomii społecznej

w ramach projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością”
realizowanego w ramach Funduszu Partnerskiego Grantu Blokowego
Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy

opracowanie
Paulina Forma

Kielce
2014

STOPKA REDAKTORSKA

SPIS TREŚCI

WPROWADZENIE	5
CZĘŚĆ I	7
1. ABC EKONOMII SPOŁECZNEJ	7
1.1 Aparat pojęciowy ekonomii społecznej	7
1.2 Baza i podstawa finansowania ekonomii społecznej	11
1.3 Czas ekonomii społecznej w Polsce – kontekst rozwoju	18
CZĘŚĆ II	26
1. „EKONOMIA SPOŁECZNA – ROZWÓJ Z PRZYSZŁOŚCIĄ”	26
1.1 Po co – czyli rzecz o przedmiocie i celach projektu	26
1.2 Z kim – projektowi partnerzy Świętokrzyskiego Urzędu Wojewódzkiego	29
1.3 Jak i dla kogo – o metodach działania i adresatach usług projektowych	35
Część III	47
1. EKONOMIA SPOŁECZNA W ŚWIECIE DOBRYCH PRAKTYK	47
Podsumowanie	59
Aneks	60
Bibliografia	62
Netografia	63
Spis rysunków	63
Spis tabel	63
Spis schematów	63
Spis wykresów	64
Footnotes	64

Zapraszam Państwa do dyskusji o ekonomii społecznej. Zapraszam również do jej tworzenia, bo to właśnie ludzie są jej istotą.

Czym jest? Jest działalnością gospodarczą łączącą w sobie cele ekonomiczne i społeczne. Dla kogo? Dla ludzi, dla odkrywców, którzy przecierają nowe szlaki, dają wzór do naśladowania, angażują się w rozmaite, nawet te nietypowe przedsięwzięcia, dla tych, którzy stawiają na promocję dobrych praktyk. Po co? Dla rozwoju, solidarności, jedności gospodarczej i terytorialnej, po to, aby kształtować obywatelskie podejście do życia i po to, by z dnia na dzień żyło się lepiej.

Polska, wzorem innych krajów Zjednoczonej Europy, zwraca się coraz częściej w kierunku ekonomii społecznej. Szukamy możliwości i nowoczesnych form aktywizacji obywateli oraz włączenia się w działalność społeczną. Działamy w tym kierunku, aby uniknąć negatywnych skutków dywersyfikacji wydatkowania funduszy publicznych, zagrożeń wynikających ze starzenia się społeczeństw, ale też dlatego, że stawiamy na odpowiedzialność, samorządność i niezależność.

Zachęcam do kreowania wspólnego dobra, do integracji grup społecznych, stabilnego i ciągłego rozwoju. Inwestycja we wzmacnianie kapitału społecznego to jedna z najbardziej opłacalnych lokat. Procentuje pobudzaniem aktywności obywatelskiej, tworzeniem tzw. wysoko jakościowych miejsc pracy oraz podniesieniem poziomu życia.

Zakładanie podmiotów ekonomii społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego, będzie jednym z naszych zadań priorytetowych. Wierzę, że władze samorządowe nie będą poprzestawać w dążeniach do zwiększenia ich liczby, a co za tym idzie budowania społeczeństwa obywatelskiego, wspierania społeczności lokalnych w zwalczaniu wykluczenia społecznego, bezrobocia i braku aktywności.

WPROWADZENIE

Przygotowując niniejszy katalog, przeprowadziliśmy kwerendę rozmaitych raportów, opracowań i monografii poświęconych działalności podmiotów ekonomii społecznej w Polsce, tak aby opracowanie miało charakter praktyczno-teoretyczny. Skierowane jest ono bowiem do szerokiego grona odbiorców: samorządów terytorialnych, jednostek potencjalnie wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, instytucji pomocowych, takich, jak m.in. ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, powiatowe urzędy pracy, czy także potencjalnych partnerów – w tym fundacji, organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych.

Jej odbiorcami mogą być również studenci uczelni, na których prowadzone są zajęcia z zakresu ekonomii społecznej, polityki społecznej, rynku pracy, innowacji społecznych. Do grona tego opracowania zaliczymy także wszystkich tych, którzy są zainteresowani problematyką ekonomii społecznej w jej wielorakim znaczeniu (np. osoby zarządzające podmiotami ekonomii społecznej, poszukujące innowacyjnych sposobów rozwiązywania problemów społecznych, czy też kreujące i wdrażające politykę publiczną uwzględniającą działanie podmiotów ekonomii społecznej).

Wojewoda Świętokrzyski jest realizatorem projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością”, wdrażanego w województwie świętokrzyskim w ramach Funduszu Partnerskiego Grantu Blokowego Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy. Rozwój ekonomii społecznej wpisuje się w działania Urzędu, który wspiera instrumenty pomocy społecznej we włączaniu różnych kategorii odbiorców w obszar działania ekonomii społecznej. W ramach projektu przeprowadzono różne szkolenia m.in. na temat wykorzystywania instrumentów ekonomii społecznej, implikując tym samym samorządy terytorialne i lokalne instytucje do podobnych działań. Ponadto zorganizowano wizyty studyjne, pozyskując praktyczną wiedzę na temat innowacyjnych rozwiązań w obszarze ekonomii społecznej oraz przeprowadzono analizę dotyczącą wspierania rozwoju ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim. Działania te stały się kanwą do poszukiwania dobrych praktyk i wzajemnych uwarunkowań ekonomii społecznej i pomocy społecznej. Różnorodność form ekonomii społecznej stała się zatem horyzontem, internalizującym cele nowoczesnej polityki społecznej, integrującej i aktywizującej społeczność lokalną.

Struktura opracowania zawiera trzy części. Pierwsza z nich zatytułowana *ABC ekonomii społecznej* poświęcona jest dyskursowi o istocie ekonomii społecznej, jej definicji, celowości i funkcjach. Znajduje się w niej również syntetyczny układ współczesnych podmiotów ekonomii społecznej funkcjonujących w polskiej przestrzeni społecznej.

Część druga *Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością* odnosi się do polsko-szwajcarskiej perspektywy współpracy w zakresie ekonomii społecznej. Przedstawia cele projektu, szeroką panoramę partnerstwa, adresatów działań i sposoby ich realizacji.

Część trzecia *Ekonomia społeczna w świetle dobrych praktyk* ukazuje natomiast wartość istnienia dziesięciu wybranych podmiotów ekonomii społecznej, ich genezę, podstawy prawne funkcjonowania oraz strukturę, zakres i formy działania. Zaprezentowane podmioty ekonomii społecznej wykazują użyteczność społeczną, gdyż realizują działania o charakterze społecznym. Dlatego też podjęto tę kwestię, wskazując na efekty działania wybranych podmiotów ekonomii społecznej w polskich realiach.

Całość opracowania zakończona jest podsumowaniem oraz wykazem aktualnie działających w województwie świętokrzyskim spółdzielni socjalnych.

Tak przygotowana publikacja wskazuje na partnerstwo pomiędzy publicznymi podmiotami pomocy społecznej a podmiotami ekonomii społecznej. Ponadto poszerza interesariuszy działających na rzecz rozmaitych kwestii społecznych i służy bardziej zintegrowanym usługom w przyszłości.

Reasumując, opracowanie podejmuje temat ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim, rozpatrywanej w szczególności przez pryzmat polityki wsparcia ekonomii społecznej w tym regionie, realizowanej zarówno przez władze regionalne, jak i kluczowe podmioty w obszarze ekonomii społecznej.

Katalog dobrych praktyk ekonomii społecznej wpisuje się również w paradygmat polityki społecznej, jakim jest „dobro człowieka” i „myśl przekształceń społecznych”.

Zachęcamy Państwa do lektury i do rozwijania ekonomii społecznej, która zakłada realizację aktywizującej polityki społecznej poprzez pracę i integrację społeczną.

CZĘŚĆ I

1

ABC EKONOMII SPOŁECZNEJ

Zagadnienie ekonomii społecznej jest w Polsce przedmiotem analiz, badań i rozważań od kilku lat. Charakteryzowane jest także na przestrzeni różnych dziedzin, z uwzględnieniem różnych kryteriów: conceptualnego, prawnego, praktycznego czy też instytucjonalnego. O zasadności jej istnienia świadczyć może jej teoretyczne podłoże widoczne w wielu nurtach naukowych oraz rozległy wachlarz jej funkcji, zadań i działań, które podejmuje na rzecz osób, nie zawsze mogących stać się odbiorcami ofert i usług podmiotów rynkowych.

W niniejszej części opracowania znajduje się zatem próba opisu istoty zagadnienia *ekonomii społecznej* zarówno w świetle prawa, jak i literatury przedmiotu. Wyróżniono w niej zależności występujące między sferą ekonomii społecznej a państwem, rynkiem i instytucjami społeczeństwa obywatelskiego, wskazując na jej cele, zadania i funkcje.

.....

CEL EKONOMII SPOŁECZNEJ –
to MISJA SPOŁECZNA.
Podmioty ES realizują
cele społeczne, z których
najistotniejszym jest
przeciwdziałanie
wykluczeniu społecznemu.

.....

1.1

APARAT POJĘCIOWY EKONOMII SPOŁECZNEJ

Etymologia pojęcia ekonomii społecznej ma daleką historię. Sięga XIX wieku, kiedy to dwaj francuscy autorzy D. Demoustier i D. Rousseliere¹ zwrócili uwagę na jej szerszy zakres pojęciowy.

Obecnie *ekonomia społeczna* jest domeną społeczeństwa obywatelskiego. W tym ujęciu społeczeństwo obywatelskie jest ważnym warunkiem dla rozwoju gospodarczego, jak i podmiotem aktywnie partycypującym w tym rozwoju. Dookreślenie pojęcia ekonomii poprzez

¹ D. Demoustier i D. Rousseliere Social Economy as Social Science and Practice: Historical Perspective on France, 2004, www.socialeconomics.org/WorldProg.htm.

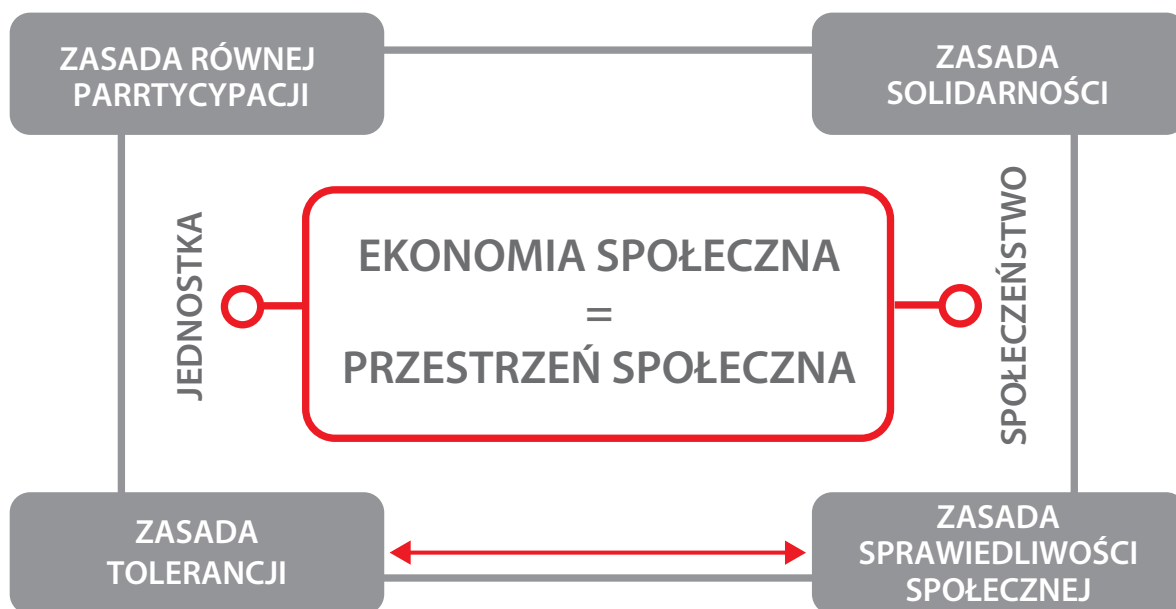
EKONOMIA SPOŁECZNA

– (gospodarka społeczna)
to specyficzny system
działania, polegający na
osiąganiu celów społecznych
metodami gospodarczymi.

przymiotnik „społeczna” implikuje jego szerszy zakres, który łączy jedna wspólna idea ekonomii i nauk społecznych, tj.: prymat działania na rzecz ludzi nad maksymalizacją zysków. Dla podmiotów ekonomii społecznej zasadnicze znaczenie ma misja społeczna, ale przy realizacji celu gospodarczego, gdyż nie można działać na rzecz ludzi bez konkretnych nakładów finansowych. W tym rozumieniu trzeba pamiętać, że cel gospodarczy nigdy nie powinien stać się jednak celem nadrzędnym.

Biorąc pod uwagę powyższe, ekonomia społeczna daje możliwości integracji społecznej osobom społecznie wykluczonym, czy zmarginalizowanym.

Schemat. 1 Współczesne ujęcie ekonomii społecznej

Źródło: Opracowanie własne

W przestrzeni Unii Europejskiej fenomen ekonomii społecznej stał się przedmiotem obrad i rezolucji Parlamentu Europejskiego. Należy podkreślić, iż od 1989 roku istnieje także odrębny Wydział w ramach Główniej Dyrekcji 23, Komisji Europejskiej odpowiedzialny właśnie za sprawę „ekonomii społecznej”.

W rozumieniu Komisji pojęcie ekonomii społecznej dotyczy pięciu zasadniczych typów organizacji.

Tabela 1. Konglomerat organizacji ekonomii społecznej

LP.	TYP ORGANIZACJI	CEL DZIAŁANIA
1.	Spółdzielnie	Ich głównym celem nie jest uzyskiwanie zysków z zainwestowanego kapitału. Są tworzone przez i dla tych, którym mają służyć, aby zaspokajać potrzeby.
2.	Towarzystwa oparte na zasadzie wzajemności	Zarządzanie zgodnie z zasadą „jeden człowiek, jeden głos.”
3.	Stowarzyszenia	Są elastyczne i innowacyjne, powstały, aby sprostać ekonomicznym i społecznym zmianom.
4.	Fundacje	Opierają się zasadniczo na dobrowolnym uczestnictwie, członkostwie i zobowiązaniu. ²
5.	Przedsiębiorstwa społeczne	

Źródło: Opracowanie własne

Podstawą definiowania sektora ekonomii społecznej była od początku Karta zasad gospodarki społecznej CEP–CMAF z 2002 roku, w której stwierdzono, iż: **organizacje ekonomii społecznej** są to podmioty gospodarcze i społeczne działające we wszystkich sektorach. Wyróżniają się one głównie swoimi celami oraz charakterystyczną formą przedsiębiorczości. Ekonomia społeczna obejmuje organizacje takie jak wyróżnione w powyższej tabeli, zatem: spółdzielnie, towarzystwa wzajemnościowe, stowarzyszenia i fundacje. Przedsiębiorstwa te są szczególnie aktywne w niektórych obszarach, takich jak ochrona socjalna, usługi społeczne, ochrona zdrowia, bankowość, ubezpieczenia, produkcja rolnicza, kwestie konsumenckie, praca stowarzyszeniowa, rzemiosło, mieszkalnictwo, dostawy, usługi sąsiedzkie, edukacja i szkolenia oraz obszar kultury, sportu i rekreacji. Pojęcie ekonomii społecznej nie jest jednak szczegółowo zdefiniowane, eksperci kierują się przede wszystkim potrzebą zdefiniowania pojęcia przedsiębiorstwa społecznego jako rdzenia ekonomii społecznej.

Powyższe organizacje wchodzące w tzw. podmioty sektora ekonomii społecznej mają szeroki kontekst:

- ▲ korespondują z ideą budowania demokracji uczestniczącej poprzez nową wizję ładu społecznego oraz integrację społeczności lokalnych. Łączą wartości solidarności i indywidualnego zaangażowania ekonomicznego, budują nowe, aktywne formuły uczestnictwa lokalnego;
- ▲ stanowią element polityki wzrostu zatrudnienia poprzez wypełnianie przestrzeni lokalnej w sferze usług społecznych oraz umożliwiają zatrudnienia grup szczególnie zagrożonych na rynku;
- ▲ stanowią istotny instrument procesu integracji społecznej, kreujący przewartościowanie ról zawodowych i społecznych poprzez budowanie wspólnot opartych o solidarność zamiast zależności;
- ▲ a także stanowią instrument rozwoju społeczności lokalnej, dostarczając obywatelom niedrogie usługi użyteczności publicznej.

² Unit E3 Craft, small business, co-operatives&mutual 2005

STRUKTURA EKONOMII SPOŁECZNEJ

*to przedsiębiorczość, spójność
społeczna, rozwój lokalny,
wzajemna ochrona społeczna*

Najbardziej popularna i często stosowana definicja ekonomii społecznej³ wskazuje, że inicjatywy wpisujące się w ekonomię społeczną powinny być określane poprzez konkretne kryteria społeczne i ekonomiczne oraz obszary. Cztery podstawowe obszary w strukturze ekonomii społecznej to:

- ▲ społeczna, demokratyczna i uczestnicząca przedsiębiorczość;
- ▲ zatrudnienie i spójność społeczna;
- ▲ rozwój lokalny;
- ▲ wzajemna ochrona społeczna.

Kryteria natomiast można rozróżnić na:

a) ekonomiczne:

- prowadzenie w sposób względnie ciągły, regularny działalności w oparciu o instrumenty ekonomiczne;
- niezależność, suwerenność instytucji w stosunku do instytucji publicznych;
- ponoszenie ryzyka ekonomicznego;
- istnienie choćby nielicznego płatnego personelu.

b) społeczne:

- wyraźna orientacja na społecznie użyteczny cel przedsięwzięcia;
- oddolny, obywatelski charakter inicjatywy;
- specyficzny, możliwie demokratyczny system zarządzania;
- możliwie wspólnotowy charakter działania;
- ograniczona dystrybucja zysków.

Jak podaje literatura przedmiotu, ekonomia społeczna wypełnia cztery podstawowe funkcje:

- zapobiegającą (profilaktyczną);
- pobudzającą;
- generującą;
- podnoszącą.

Aby lepiej zrozumieć zakres owych funkcji i szczegółowe zadania w ich ramach realizowane zestawiono je w postaci tabelarycznej.

Tabela 2. Funkcje ekonomii społecznej

LP.	FUNKCJA EKONOMII SPOŁECZNEJ	ZAKRES ZADANIA W RAMACH FUNKCJI
1.	ZAPOBIEGAJĄCA (PROFILAKTYCZNA)	Zapobieganie wykluczeniu społecznemu poprzez aktywizację zawodową i usamodzielnienie osób wykluczonych: długotrwale bezrobotnych, bezdomnych, izolowanych, uzależnionych. ⁴ Producent kapitału społecznego.
2.	POBUDZAJĄCA	Odnosi się do pobudzania aktywności obywatelskiej opartej na solidarności i osobistym zaangażowaniu.

³ European Research Network; EMES Network (1997, 1998, 1999), The Emergence of Social Enterprises. A New Answer to Social Exclusion in Europe, Semestrial Progress Reports to the European Commission.

3.	GENERUJĄCA	Zapewnienie miejsc pracy o wysokiej jakości i polepszanie poziomu życia poprzez oferowanie ram instytucjonalnych dla nowych form przedsiębiorczości i pracy. Tzw. transfer na rynek pracy.
4.	PODNOSZĄCA	To wzrost znaczenia rozwoju lokalnego oraz wzmacnianie spójności społecznej. Podnoszenie zatrudnienia poprzez aktywizację społeczną i zawodową grup defaworyzowanych na rynku pracy. Tzw. kompensacja, dostarczanie usług socjalnych.

Źródło: Opracowane własne

Wskazane powyżej funkcje ekonomii społecznej są w literaturze przedmiotu różnie nazywane. Zależy to bowiem od odmiennych koncepcji – podejść do zagadnienia ekonomii społecznej. Jak wskazują dotychczasowe badania, kwantytatywny, czyli ilościowy pomiar jej oddziaływania umożliwia szczegółowe wyróżnienie konkretnych funkcji.

Podmioty ekonomii społecznej w Polsce z założenia są zorientowane na wspomnianą już powyżej **integrację społeczną** poprzez aktywizację zawodową i usamodzielnienie osób wykluczonych, dlatego, aby realizować te cele muszą generować dochody. Tak rozumiana ekonomia społeczna jest również producentem kapitału społecznego. Efektem jej działania są więzi społeczne i rosnące zaufanie społeczne. Dzięki temu zwiększa się sprawność społeczeństwa. Jednostka dzięki niej także czerpie korzyści z bycia członkiem sieci społecznych. Ma łatwiejszy i lepszy dostęp do informacji, poparcie społeczne, rozwija kontakty, współpracę i wzajemność. Te wszystkie zalety sprzyjają partycypacji i integracji społecznej.

1.2

BAZA I PODSTAWA FINANSOWANIA EKONOMII SPOŁECZNEJ

⁴ B. Szopa, *Ekonomia społeczna z perspektywy ekonomii tradycyjnej* [w:] B. Szopa (red.), *Kwartalnik Ekonomia Społeczna* nr 1, Kraków 2007, s. 12.

Podmioty ekonomii społecznej działają w zróżnicowanych regionach i w obrębie różnych środowisk. Realizują także szeroki zakres działań i celów, stąd różna jest baza i podstawa ich finansowania.

Najprościej źródła ich asygnowania można podzielić na:

- ▲ komercyjne (kredyty, pożyczki bankowe, papiery wartościowe)
- ▲ niebankowe źródła kapitału.

W ciągu ostatnich lat wyraźnie wzrosła liczba podmiotów ekonomii społecznej, powstają nowe inicjatywy, w ramach których osoby najbardziej potrzebujące pomocy otrzymują wsparcie, jednocześnie je współtworząc. Ponadto podejmują działania, w których zysk społeczny (podniesienie poziomu życia osób potrzebujących, dostarczenie im nowej wiedzy i umiejętności) koresponduje z zyskiem ekonomicznym.

Wśród najważniejszych źródeł finansowania takich działań można w Polsce wymienić m.in.:

- państwowe i samorządowe (dotacje z Funduszu Pracy na założenie spółdzielni społecznej, otwarte konkursy ofert);
- unijne (np. Program Operacyjny Kapitał Ludzki i Program Rozwoju Obszarów Wiejskich). Nawiązując do powyższych wskazań należy dodać, iż koniecznym jest w tym przypadku pierwotne określenie celu dotacji.

Aby łatwiej zrozumieć kwestie finansowania ekonomii społecznej rozróżniono zadania i szczegóły ich realizacji m.in. na dotacje i udzielanie zamówień publicznych oraz wykorzystywanie środków unijnych. Pierwsze rozwiązanie z wyżej wyróżnionych zobrazowano na poniższym schemacie.

Schemat 2. Dotacje jako sposób finansowania podmiotów ekonomii społecznej

Źródło: Opracowanie własne

Powyższy przykład wskazuje na drogę do pozyskania dotacji na założenie lub przystąpienie do spółdzielni socjalnej.

Spółdzielnia socjalna może być prowadzona przez osoby m.in. znajdujące się w szczególnej sytuacji. Pierwszym w Polsce aktem normatywnym, który regulował kwestie ich finansowania była Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych. Określiła ona spółdzielnie socjalne jako przedsiębiorstwa społeczne. Warto podkreślić, że przedmiotem działalności spółdzielni socjalnej jest prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa w oparciu o osobistą pracę członków. Spółdzielnia socjalna działa na rzecz społecznej i zawodowej reintegracji jej członków i może ją założyć co najmniej pięć osób (nie więcej jednak niż pięćdziesiąt). Spółdzielnię socjalną mogą założyć: osoby fizyczne i prawne (organizacje pozarządowe, jednostki samorządu terytorialnego). Uszczegółowiając, mogą to być: osoby bezrobotne, bezdomni realizujący indywidualny program wychodzenia z bezdomności, uzależnieni od alkoholu, po zakończeniu programu psychoterapii w zakładzie leczenia odwykowego, uzależnieni od narkotyków lub innych środków odurzających, po zakończeniu programu terapeutycznego w zakładzie opieki zdrowotnej, chorzy psychicznie, zwalniani z zakładów karnych, uchodźcy realizujący indywidualny program integracji, osoby niepełnosprawne. Należy pamiętać, że członkami spółdzielni socjalnych mogą być osoby nie należące do grup wykluczenia społecznego, jednak nie mogą przekroczyć 50% wszystkich osób należących do spółdzielni socjalnej.⁵

Dzisiejsza rzeczywistość uwidocznia jeszcze jeden aspekt tworzenia spółdzielni socjalnych, a mianowicie udzielanie zamówień publicznych spółdzielniom socjalnym przez tworzące je jednostki samorządu terytorialnego. Jednak zagadnienie dotyczące udzielania zamówień publicznych spółdzielniom socjalnym przez tworzące je jednostki samorządu terytorialnego bez stosowania ustawy z dnia 29 stycznia 2004 roku – Prawo zamówień publicznych⁶ wiąże się z problematyką udzielania przez podmioty zamawiające tzw. „zamówień in house”. W odniesieniu do tej kategorii zamówień można powołać się na utrwalone już orzecznictwo TSUE, zgodnie z którym nie ma obowiązku ogłaszania przetargu, nawet w przypadku, gdy zleceniobiorca jest podmiotem prawnie odrębnym od instytucji zamawiającej, ale gdy spełnione zostaną dwa warunki:

Warunek I

Po pierwsze, organ administracji publicznej będący instytucją zamawiającą musi sprawować nad tym odrębnym podmiotem kontrolę analogiczną do kontroli sprawowanej nad swoimi własnymi służbami.

Warunek II

Podmiot ten musi wykonywać swoją działalność w zasadniczej części na rzecz kontrolującej ją jednostki lub jednostek.

W przypadku takich zamówień mamy do czynienia z powierzeniem wykonywania zadań publicznych własnej jednostce organizacyjnej, wykonywanym w imieniu i na rachunek tej jednostki. Nie zmienia to jednak charakteru wykonywanych zadań jako zadań o charakterze użyteczności publicznej.

⁵ <http://www.ekonomiaspoleczna.pl/x/166020>

⁶ por. Dz. U. z 2013 roku poz. 907, z późniejszymi zmianami.

Należy dodać, iż w wymienionych na niniejszej stronie przepisach nie wymienia się spółdzielni socjalnych, jednakże należy zwrócić uwagę, iż katalog jednostek organizacyjnych, w ramach których może być prowadzona gospodarka komunalna zawarty w art. 2 ustawy o gospodarce komunalnej, nie jest wyczerpujący. Wynika to z użytego w tym przepisie sformułowania „w szczególności”. Nie jest zatem wykluczone prowadzenie gospodarki komunalnej za pośrednictwem spółdzielni socjalnej.⁷

Analiza podstaw prawnych finansowania podmiotów ekonomii społecznej wskazuje jeszcze na jeden ważny aspekt dotyczący gospodarki komunalnej, który zobrazowano poniżej.

Schemat 3. Prawne podstawy dla gospodarki komunalnej

Źródło: Opracowanie własne

Odnosząc się do wyróżnionych aktów normatywnych należy stwierdzić, iż obowiązek stosowania procedur udzielania zamówień publicznych określonych w ustawie PZP nie zachodzi w przypadku powierzenia przez jednostkę samorządu terytorialnego zadań w sferze gospodarki komunalnej utworzonemu przez tę jednostkę podmiotowi (np. spółdzielni socjalnej), w odniesieniu do którego jednostka samorządu terytorialnego sprawuje pełną kontrolę. W odniesieniu do spółdzielni socjalnych warunek posiadania pełnej kontroli przez instytucje zamawiające będzie zachodził w przypadku, gdy podmiotami tworzącymi spółdzielnię i posiadającymi 100% udziałów będą wyłącznie co najmniej dwie jednostki samorządu terytorialnego. Tylko w takim przypadku jednostki samorządu terytorialnego zachowują wyłączną możliwość decydowania o sprawach spółdzielni (pełną kontrolę nad spółdzielnią).

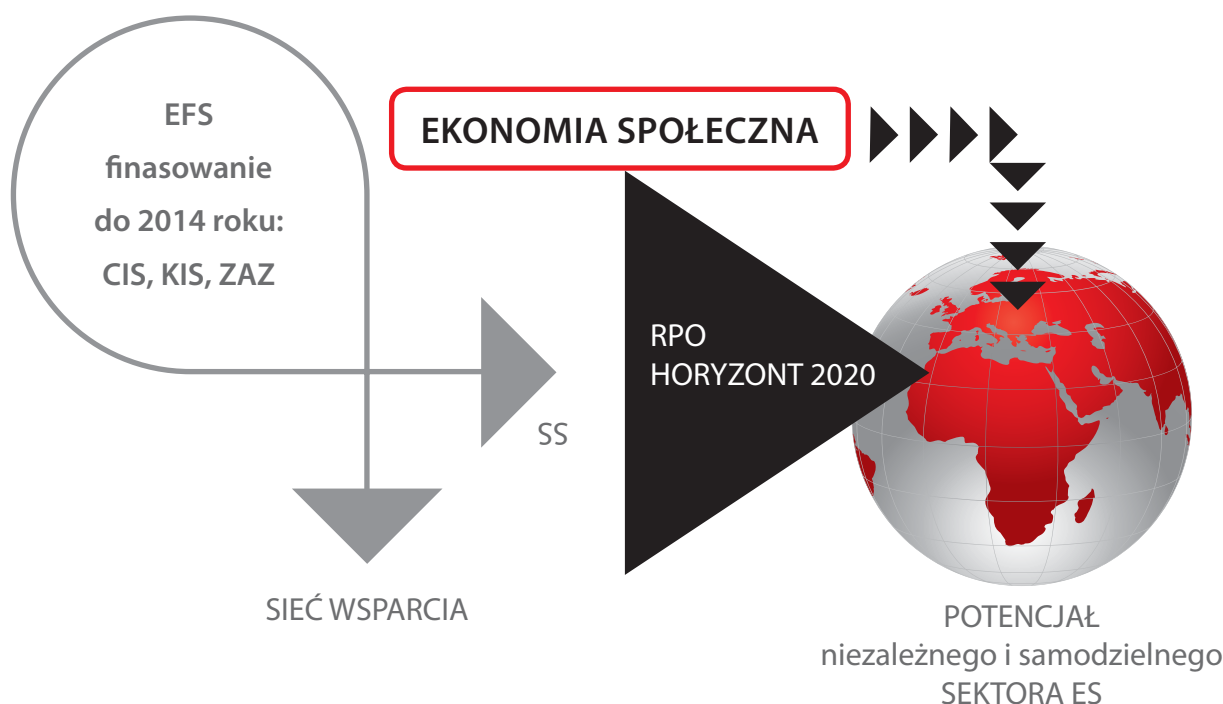
Reasumując, jednostki samorządu terytorialnego⁸ mają możliwość powierzenia spółdzielniom socjalnym zadań z zakresu gospodarki komunalnej zgodnie z przepisami ustawy o gospodarce komunalnej, bez konieczności stosowania procedur udzielania zamówień publicznych określonych w ustawie PZP, o ile spełnione są dwa podstawowe warunki, tj. jednostki sa-

⁷ por. art. 2 ustawy o gospodarce komunalnej oraz art. 2 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 27 kwietnia 2006 roku o spółdzielniach socjalnych, Dz. U. Nr 94, poz. 651, z późniejszymi zmianami.

⁸ Argument z art. 5 ust. 1 ustawy o spółdzielniach socjalnych.

morządu terytorialnego sprawują pełną kontrolę nad spółdzielnią, a spółdzielnia wykonuje swoją działalność w zasadniczej części na rzecz tych jednostek.

Schemat 4. Dotychczasowa i nowa perspektywa unijna dla finansowania ekonomii społecznej

Źródło: Opracowanie własne

Większość środków, jakie mogą pozyskać podmioty ekonomii społecznej (zwłaszcza z funduszy unijnych), to środki związane z realizacją konkretnych projektów. Część tych środków może pokryć koszty takie jak np.: personel, czy bieżąca działalność. O ile koszty związane są z realizacją konkretnego projektu mogą również pokryć inwestycje, jednak przy założeniu, że zakres projektów pokrywa się ze statutową działalnością organizacji. Takie źródło finansowania może istotnie przyspieszyć rozwój organizacji i przyczynić się do poprawy sytuacji osób, którym pomaga dany podmiot.

Dzisiejsza rzeczywistość i kierunek rozwoju podmiotów ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych w perspektywie programowej do 2020 roku nabrała zupełnie nowej dynamiki. Zdecydowanie stwarzając solidne podstawy szans rozwojowych.

Do 2014 roku proces wsparcia ekonomii społecznej odbywał się dwutorowo, tj.:

- poprzez próby budowy sieci wsparcia sprzyjającej rozwojowi ekonomii społecznej za równo na poziomie krajowym poprzez realizację Zintegrowanego Systemu Wsparcia Ekonomii Społecznej, jak i na poziomie regionalnym poprzez budowanie sieci Ośrodków Wsparcia Ekonomii Społecznej;
- poprzez koncentrację tworzenia nowych podmiotów ekonomii społecznej za pośrednictwem środków z Europejskiego Funduszu Społecznego w tym tworzeniu spółdzielni socjalnych oraz wsparciu tworzenia i działalności Centrów Integracji Społecznej, Klubów Integracji Społecznej i Zakładów Aktywności Zawodowej.

Dotychczasowa historia uwidoczniła zainicjowanie działań mających na celu uruchomienie instrumentów zwrotnych dla przedsiębiorstw społecznych w formie pożyczek, realizowanych przez Bank Gospodarstwa Krajowego. Było to możliwe głównie dzięki Programowi Operacyjnemu Kapitał Ludzki w latach 2007–2013. Wtedy także dostrzeżono, iż konieczne stało się nowe spojrzenie na regulacje dotyczące ekonomii społecznej w Polsce oraz zweryfikowanie struktury wsparcia PES. Takie właśnie możliwości przewiduje kolejny okres programowania.

W nowej perspektywie finansowej pojawiły się szanse dla ekonomii społecznej. Widać to m.in. w dokumentach stanowiących koncepcję realizacji funduszy europejskich w Polsce w la-

.....

**EUROPA 2020 – NOWA
PERSPEKTYWA FINANSOWA**
*dla ekonomii społecznej
to: promowanie włączania
społecznego i walka
z ubóstwem poprzez silną
i stabilną sieć wsparcia.*

.....

tach 2014–2020 (m.in. Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Świętokrzyskiego). Zgodnie z tymi założeniami promocja ekonomii społecznej oraz przedsiębiorstw społecznych będzie odbywała się w ramach priorytetu inwestycyjnego przypisanego do realizacji celu, jakim jest „Promowanie włączania społecznego i walka z ubóstwem”. W tym witrażu ekonomia społeczna stanowi jeden z elementów służących realizacji kluczowych celów rozwojowych Polski w najbliższych latach. Wsparcie to odbywać się będzie zarówno na poziomie krajowym, jak i regionalnym. Punktem

wyjścia do realizacji tych założeń oraz ważnym instrumentem, który ma regulować działania w obszarze ekonomii społecznej w Polsce jest **Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej**.⁹ Dokument ten stanowi element polityki rozwoju kraju i ma charakter zarówno edukacyjny w zakresie ekonomii społecznej, jak i porządkujący kwestie dotyczące aspektów formalno – prawnych funkcjonowania ekonomii społecznej oraz sieci wsparcia ekonomii społecznej w Polsce.¹⁰

Nowa perspektywa finansowa wspiera ekonomię społeczną przede wszystkim w sposób bardziej bezpośredni w odniesieniu zarówno do nowo powstałych przedsiębiorstw społecznych tzw. start-upów, ale także rozwój i profesjonalizację tych już istniejących. Planowane jest także zwiększenie dostępu przedsiębiorstw społecznych do kapitału bezzwrotnego, ale również zwrotnego w formie preferencyjnych pożyczek oraz poręczeń. Profesjonalizacja przedsiębiorstw społecznych ma się wyrażać także w tzw. „sieci wsparcia” – „sieciowaniu”, kształtem przypominającej Ośrodek Wsparcia Ekonomii Społecznej. Działania na rzecz podmiotów ekonomii społecznej przede wszystkim opierać się będą na:

⁹ Raport z wstępnych konsultacji projektu Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej 8 czerwca – 28 września 2012, Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, Grupa ds. Strategicznych, Warszawa, 5 października 2012 roku dostępny jest pod adresem: <http://www.pozYTEK.gov.pl/Aktualnosci,1182.html> oraz http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/korespondenci/porta_l_ekonomiaspoleczna/raport_konsultacje_kpres_ostateczny.pdf

¹⁰ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, Zespół ds. rozwiązań systemowych w zakresie ekonomii społecznej, Projekt z 16 września 2013, Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej – Program Rozwoju Ekonomii Społecznej jest programem rozwoju w rozumieniu art. 15, ust. 4 pkt. 2 ustawy z dnia 6 grudnia 2006 roku. o zasadach prowadzenia polityki rozwoju (Dz. U. z 2009 r. Nr 157, poz. 1240, z późn. zm.1) i stanowi dokument o charakterze operacyjno-wdrożeniowym, ustanowiony w celu realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii Rozwoju Kraju 2020 oraz Strategii Rozwoju Kapitału Społecznego, Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego oraz innych strategii rozwoju.

- ▲ zwiększeniu dostępu do usług szkoleniowych,
- ▲ zwiększeniu dostępu do usług doradczych,
- ▲ coachingu,
- ▲ wykorzystaniu innych niezbędnych narzędzi sprzyjających budowaniu potencjału sektora ekonomii społecznej.

To innowacyjne spojrzenie na profesjonalnie działające przedsiębiorstwa społeczne, zaradne, potrafiące radzić sobie w warunkach rynkowych wskazuje, iż staną się one ważnym punktem na ekonomiczno-społecznej mapie kraju, a realizowane przez nie cele społeczne odgrywać będą bardzo ważną rolę w działaniach na rzecz zapobiegania wykluczeniu społecznemu, walce z bezrobociem i pomocy niepełnosprawnym.

Reasumując, w ramach nowej Strategii „Europa 2020” jako podstawowe priorytety wskazano:

- a) rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;
- b) rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- c) rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: czyli korespondującemu z ekonomią społeczną wspieraniu gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

Zgodnie z zapisami Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, ekonomia społeczna w 2020 roku stanowić będzie ważny element polityk publicznych, przyczyniający się do wzrostu zatrudnienia, spójności społecznej oraz rozwoju kapitału społecznego. Jest to cel nadrzędny polityki wspierania rozwoju ekonomii społecznej. Oznacza to, że rozwój ekonomii społecznej służy realizacji kluczowych celów rozwojowych kraju.

Podsumowując kwestie bazy i podstawy finansowania ekonomii społecznej warto wyróżnić (obok wykorzystywanego POKL) programy, które się w nie wpisują. Są to m.in.:

- Wieloletni program rządowy Fundusz Inicjatyw Obywatelskich 2014–2020, finansowany ze środków budżetu państwa;
- Program Operacyjny Wiedza, Edukacja, Rozwój 2014–2020, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego;
- Program dotyczący rozwoju obszarów wiejskich, finansowany ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Obszarów Wiejskich
- Regionalne Programy Operacyjne, finansowane ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego i Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego;
- Resortowy Program MPiPS „Ekonomia społeczna”, finansowany ze środków budżetu państwa;
- Fundusz Pracy
- Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

W realizację finansowania ekonomii społecznej włączone są nadal środki jednostek samorządu terytorialnego województw, gmin i powiatów oraz środki prywatne pochodzące z sektora obywatelskiego oraz sektora bankowego.

.....

**KRAJOWY PROGRAM
ROZWOJU EKONOMII
SPOŁECZNEJ** – dokument
rządowy, który pokazuje
kluczowe kierunki interwencji
publicznej mające służyć
tworzeniu jak najlepszych
warunków dla rozwoju
ekonomii społecznej
i przedsiębiorstw społecznych.
Adresowany jest przede
wszystkim do instytucji
publicznych, tworzących
i realizujących konkretne
polityki, jak również do osób
działających w sektorze
ekonomii społecznej

.....

Zestawiając dane z literatury przedmiotu, dostępnych raportów i rekomendacji nasuwa się wniosek, iż ekonomia społeczna zajmuje jedno z czołowych miejsc w najbliższej perspektywie finansowania.

Potwierdzeniem tego stanu, może być prognoza środków Jednostek Samorządu Terytorialnego na zlecenie zadań w trybie konkursowym, która na lata 2014–2020 przedstawia się następująco:

Tabela 3. Prognoza środków JST na zlecenie zadań w trybie konkursowym 2014–2020

ROK	WYDATKI JST NA ZADANIA ZLECONE PODMIOTOM EKONOMII SPOŁECZNEJ
2014	2 320 942 264,25 zł
2015	2 507 411 278,58 zł
2016	2 703 877 176,61 zł
2017	2 907 989 097,20 zł
2018	3 122 627 882,28 zł
2019	2 345 024 724,03 zł
2020	3 578 457 392,70 zł

Źródło: Obliczenia na podstawie danych MPiPS cyt. za: Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, MPiPS, Warszawa 2013, s. 87.

1.3

CZAS EKONOMII SPOŁECZNEJ W POLSCE – KONTEKST ROZWOJU

Analizując katalog podmiotów ekonomii społecznej dostępnych w Polsce warto zwrócić uwagę, że większość z nich jest producentem kapitału społecznego, gdyż realizuje społeczne cele, takie jak np.:

- ▲ Zwalczanie niedomagań w procesie dystrybucji;
- ▲ Wspieranie systemu gospodarczego lub jego części;
- ▲ Zwalczanie antagonizmów społecznych;
- ▲ Wspieranie tworzenia wspólnego dobra;
- ▲ Zabezpieczenie osiągania celów społecznych;
- ▲ Integracja grup społecznych i ich ochrona;
- ▲ Poprawa gospodarczej i społecznej pozycji większości osób, warunków pracy i życia;
- ▲ Eliminowanie źródeł powstawania i przeciwdziałanie przejawom patologii społecznej;
- ▲ Zapewnienie bezpieczeństwa socjalnego.

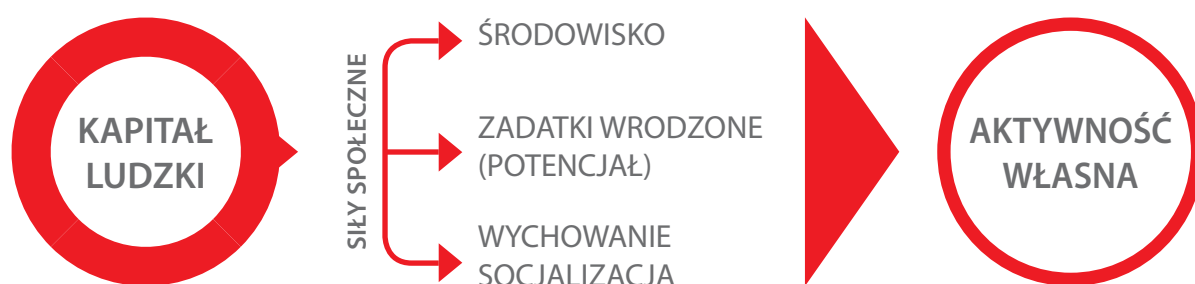
Wymienione wyżej cele ściśle korespondują z celami pracy socjalnej i polityki społecznej, czego wyrazem może być między innymi:

- Funkcjonalna społeczność – uwidoczniająca się np. poprzez zaradność obywateli, ich świadomą partycypację społeczną. W takim rozumieniu ekonomia społeczna stwarza i wspiera warunki sprzyjające aktywności indywidualnej i zbiorowej stanowiącej podstawę utrzymania jednostki, która utraciła samodzielność, której grozi społeczne wykluczenie i marginalizacja. Takie działania są wyrazem również ochrony praw człowieka;
- Poprawa warunków i jakości życia mieszkańców społeczności – widoczna w rozbudowie zasobów i funkcjonowania infrastruktury społecznej (instytucji służących zaspokajaniu potrzeb). Wyrazem tego są zróżnicowane formy wsparcia społecznego, pomocy społecznej i opieki środowiskowej, w tym wspierane organizacje pozarządowe;
- Wzmacnianie potencjału społeczności – o czym w pedagogice społecznej już wiele lat temu pisała Helena Radlińska¹¹ – odnosząc to do znaczenia „sił ludzkich”, wyrażanych współcześnie jako „kapitał ludzki”, „kapitał społeczny”, „siły społeczne”.

Podmioty mieszczące się w katalogi ekonomii społecznej uwidoczniają zatem działania sprzyjające maksymalizowaniu potencjału człowieka i ujawnianiu różnorodnych form zaradności jednostki lub grupy oraz stwarzają pola aktywności obywatelskiej i wzmacniają samodzielność działania.

Aby łatwiej oddać związek ekonomii społecznej i jej spójność z celami pracy socjalnej i polityki społecznej zilustrowano jej działania w podziale na cztery grupy czynników determinujących rozwój jednostki (także wykluczonej społecznie), tj.: zadatki wrodzone jednostki, a więc potencjał z jakim człowiek przychodzi na świat, uwarunkowania środowiskowe (jak np. rodzi na pochodzenia, jej struktura, miejsce zamieszkania: miasto/wieś, wykształcenie, aktywność zawodowa lub jej brak), czynniki socjalizacyjno-wychowawcze (w tym np. odgrywane role społeczne, poziom uspołecznienia, partycypacja społeczna) oraz aktywność własna jednostki (tj. nauka, czy też praca).

Schemat 5. Cztery grupy czynników determinujących społeczny rozwój jednostki

Źródło: Opracowanie własne

¹¹ W. Theiss, Helena Radlińska, [w:] Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, red. T. Pilch, Warszawa 2006, Wyd. „Żak”, s. 134–136; H. Radlińska, Pedagogika społeczna, Wrocław 1961, Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 415.

Tak złożony zestaw czynników, które uwzględniają podmioty ekonomii społecznej wskazuje, iż realizują one cel wzmacniania potencjału jednostek i grup, poszerzają i wspierają zasoby służące rozwojowi i osiągnięciu samodzielności, niezależności oraz zdolności do samoopieki i samopomocy (odbudowują i wspierają naturalną sieć pierwotnych kontaktów i stosunków społecznych – istotny element zasobów społecznych). Promują także programy służące dostarczaniu narzędzi zmian własnego życia i sprzyjają kreatywności.

Warto dodać, iż podmioty mieszczące się w katalogu ekonomii społecznej realizują również cele lokalnej polityki społecznej, poprzez zadania, takie jak np.:

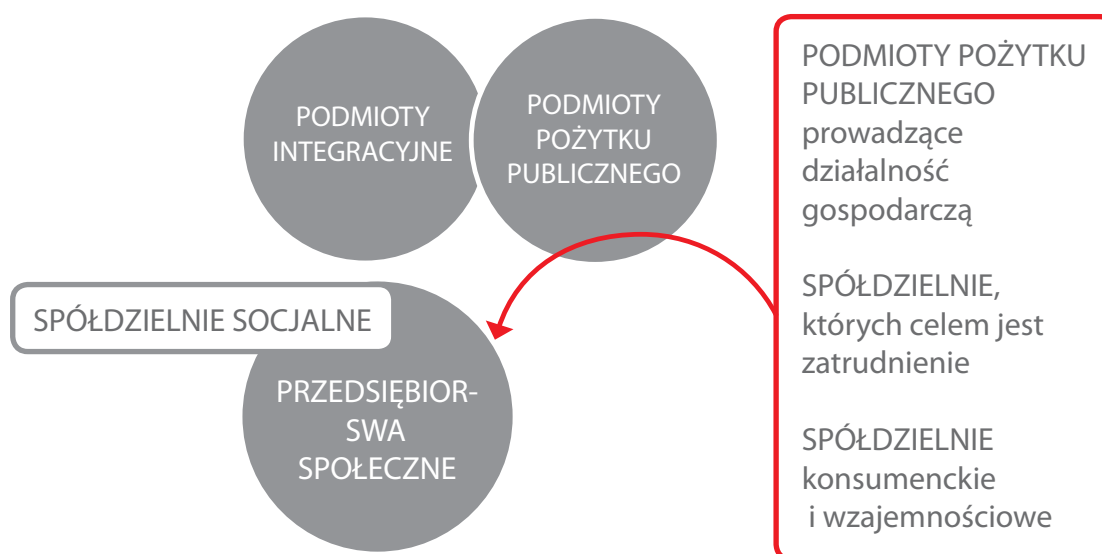
- ▲ Harmonizowanie interesów grup społecznych, tworzenie warunków dla równowagi między kapitałem a pracą;
- ▲ Ochronę praw człowieka przed niezaspokojeniem jego potrzeb;
- ▲ Tworzenie warunków dla postępu społecznego;
- ▲ Wpływanie na ewolucję;
- ▲ Kompensację aktualnych problematycznych sytuacji.

Biorąc pod uwagę wielowymiarowy charakter działania należy zaznaczyć, iż katalog podmiotów ekonomii społecznej jest dość szeroki. W środowisku ekonomii społecznej bezustannie trwają bowiem dyskusje na temat prawnych form jej podmiotów i zakresów, w jakich działają. Dlatego też nie wszystkie organizacje działające w formule stowarzyszenia czy na przykład spółdzielni pracy automatycznie powinny być zakwalifikowane jako podmioty ekonomii społecznej. O kwalifikacji do katalogu podmiotów ekonomii społecznej w Polsce decyduje przede wszystkim profil tej organizacji oraz fakt zaangażowania na rzecz osób pochodzących z grup zagrożonych wykluczeniem społecznym. Najpopularniejsze podmioty prawne sektora ekonomii społecznej w Polsce to¹²: organizacje pozarządowe (w tym fundacje i stowarzyszenia), spółdzielnie oraz spółdzielnie socjalne, Centra Integracji Społecznej, Kluby Integracji Społecznej, Zakłady Aktywności Zawodowej, czy też Towarzystwa Ubezpieczeń Wzajemnych.

W polskiej rzeczywistości społecznej w ostatnim czasie wyłania się kilka naczelných rodzajów podmiotów ekonomii społecznej i przedsiębiorstw społecznych. Ich kategoryzację zilustrowano poniżej.

¹² <http://www.ngo.pl>, <http://www.ozrss.pl>, *Ekonomia społeczna w Programie Operacyjnym Kapitał Ludzki*, Warszawa, styczeń 2009, *Narodowa Strategia Spójności, Stałą Konferencję Ekonomii Społecznej SKES* /www.sk.es.pl/, we współpracy z Ogólnopolską Federacją Organizacji Pozarządowych oraz w porozumieniu z Ministerstwem Rozwoju Regionalnego, s. 16.

Schemat 6. Typy podmiotów i przedsiębiorstw społecznych w Polsce

Źródło: Opracowanie własne

Jak podaje literatura przedmiotu, podmioty ekonomii społecznej można podzielić uwzględniając kilka kryteriów podziału. Wyróżniając typologię, w której za kryterium przyjęto charakter działania, rozróżnić można co najmniej trzy grupy podmiotów ekonomii społecznej, znajdujące się w poszczególnych segmentach:

SEGMENT I – obejmuje podmioty o charakterze integracyjnym, które w związku z realizowanymi przez siebie zadaniami mają umożliwić reintegrację społeczną i zawodową osób zagrożonych wykluczeniem społecznym. Są to m.in.:

Zakłady Aktywności Zawodowej (ZAZ) – stanowią podmiot, którego prawne ramy funkcjonowania wprowadziła ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 roku o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. O utworzenie takiego podmiotu ubiegać się mogą m.in. jednostki i organizacje, których statutowym zadaniem jest rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych. Jego zasadniczym celem zatrudnianie osób niepełnosprawnych z orzeczeniem o znacznym stopniu niepełnosprawności i określonych w ustawie grup osób z orzeczeniem o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności, a także przygotowanie ich do życia w otwartym środowisku. Warto dodać, że ZAZ może prowadzić działalność gospodarczą;

Warsztaty Terapii Zajęciowej (WTZ) – podobnie jak ZAZ-y nie będące samodzielną formą prawną, ale placówką wyodrębnioną organizacyjnie i finansowo. Ich głównym zadaniem jest rehabilitacja społeczna i zawodowa osób niepełnosprawnych i niezdolnych do podjęcia pracy. Podmioty te mogą być organizowane m.in. przez fundacje i stowarzyszenia. Warto dodać, iż ustawodawca dopuszcza istnienie w WTZ dochodu ze sprzedaży produktów i usług wykonanych podczas zajęć, ale zgodnie z przepisami, gdyż z założenia działalność WTZ ma charakter niezarobkowy;

Centra Integracji Społecznej (CIS) – podmioty utworzone przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizację pozarządową, realizujące reintegrację zawodową i społeczną po-

przez prowadzenie dla osób zagrożonych wykluczeniem społecznym programów edukacyjnych, obejmujących na przykład: nabywanie umiejętności zawodowych, przekwalifikowanie lub podwyższanie kwalifikacji zawodowych oraz nabywanie innych umiejętności niezbędnych do codziennego życia. CIS jest formą prawną adresowaną do instytucji oraz organizacji pozarządowych pracujących z osobami zagrożonymi wykluczeniem społecznym. W grupie beneficjentów CIS są te same grupy osób, które mogą założyć spółdzielnię socjalną. Działalność CIS reguluje ustawa z 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym;

Kluby Integracji Społecznej (KIS) – jednostki, których celem jest udzielenie pomocy osobom indywidualnym oraz ich rodzinom w odbudowywaniu i podtrzymywaniu umiejętności uczestnictwa w życiu społeczności lokalnej, w powrocie do pełnienia ról społecznych oraz w podniesieniu kwalifikacji zawodowych, jako wartości na rynku pracy. KIS działa na rzecz integrowania się osób o podobnych trudnościach i problemach życiowych. To jednostka pomagająca samo organizować się ludziom w grupy, podejmować wspólne inicjatywy i przedsięwzięcia w zakresie aktywizacji zawodowej, w tym zmierzające do tworzenia własnych miejsc pracy. KIS zostaje powołany przez jednostkę samorządu terytorialnego lub organizacją pozarządową. Działalność KIS reguluje ustawa z 13 czerwca 2003 roku o zatrudnieniu socjalnym.

Wyróżnione powyżej formy nie są przedsiębiorstwami społecznymi, ale mogą przygotowywać do prowadzenia lub pracy w przedsiębiorstwie społecznym lub być prowadzone jako usługi na rzecz społeczności lokalnej przez przedsiębiorstwa społeczne.

SEGMENT II – obejmuje podmioty o charakterze pożytku publicznego, które prowadzą działalność ekonomiczną, zatrudniają pracowników, choć ich działanie nie jest oparte na ryzyku ekonomicznym. Są to organizacje pozarządowe prowadzące działalność odpłatną i nieodpłatną. Podmioty te mogą stać się przedsiębiorstwami społecznymi o ile podejmą działalność gospodarczą w określonym zakresie oraz podejmują zobowiązania statutowe odnośnie dystrybucji zysku. Uszczegóławiając:

Fundacje – są podmiotami powołanymi dla realizacji celów społecznie lub gospodarczo użytecznych. Mogą prowadzić działalność gospodarczą służącą realizacji jej celów, przy czym wartość jej środków majątkowych przeznaczonych na działalność gospodarczą nie może być mniejsza niż 1000 złotych. Środki uzyskane z działalności gospodarczej powinny być przeznaczone na działalność statutową. Działalność fundacji reguluje ustawa z 6 kwietnia 1984 roku o fundacjach;

Stowarzyszenia – to dobrowolne, samorządne i trwałe zrzeszenia w celach niezarobkowych, opierające swoją działalność na pracy społecznej członków. Stowarzyszenie może prowadzić działalność gospodarczą według ogólnych zasad określonych w odrębnych przepisach z zastrzeżeniem, że dochód z tej działalności będzie przeznaczony na cele statutowe, a nie do podziału między jego członków. Kwestie działalności stowarzyszeń reguluje ustawa Prawo o stowarzyszeniach z dnia 7 kwietnia 1989 roku.

SEGMENT III – stanowi najliczniejszą grupę, zaliczane są tu podmioty o charakterze rynkowym, które jednak tworzone są w związku z realizacją celu społecznego, bądź dla których ten cel jest podstawą działalności komercyjnej. Grupę tę można podzielić na trzy podgrupy:

- a) podmioty pożytku publicznego prowadzące działalność gospodarczą, z której zyski wspierają realizację celów statutowych;
- b) spółdzielnie, których celem jest zatrudnienie;
- c) pozostałe spółdzielnie o charakterze konsumenckim i wzajemnościowym.

Typowym przedsiębiorstwem społecznym funkcjonującym w Polsce w obszarze tego segmentu są spółdzielnie socjalne. Działają one na podstawie ustawy z 2006 roku o spółdzielniach

socjalnych, w której podkreślono, że ich głównym celem jest przywrócenie na rynek pracy, przez prowadzenie wspólnego przedsiębiorstwa, osób zagrożonych wykluczeniem społecznym, osób o niskiej zatrudnialności oraz umożliwienie osobom bezrobotnym aktywizacji zawodowej.

Spółdzielnie socjalne prowadzą działalność na rzecz:

- ▲ społecznej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie umiejętności uczestniczenia w życiu społeczności lokalnej i pełnienia ról społecznych w miejscu pracy, zamieszkania lub pobytu;
- ▲ zawodowej reintegracji członków spółdzielni, przez co należy rozumieć działania mające na celu odbudowanie i podtrzymanie zdolności do samodzielnego świadczenia pracy na rynku pracy.

Zgodnie z informacjami Ogólnopolskiego Związku Rewizyjnego Spółdzielni Socjalnych w Polsce zarejestrowanych jest blisko 500 spółdzielni socjalnych. Niestety stan ten ulega zmianie z uwagi na fakt, otwierania kolejnych lub też braku aktywności istniejących już w wykazach i formalnie niewy rejestrowanych.

Należy zaznaczyć, że głównym odbiorcą produktów i usług powstających w spółdzielniach socjalnych są osoby fizyczne, w dalszej kolejności firmy prywatne oraz instytucje administracji publicznej. Stosunkowo rzadziej odbiorcami produktów/usług spółdzielni są organizacje pozarządowe oraz inne spółdzielnie socjalne.

Wśród spółdzielni dominującą także różne formy zatrudnienia, jak np. spółdzielcza umowa o pracę, umowa o dzieło oraz umowa zlecenie.

Głównym źródłem przychodów spółdzielni socjalnych są przychody z otwartego rynku.

Powołując się na dane GUS i analizy empiryczne zamieszczone w Krajowym Programie Rozwoju Ekonomii Społecznej „w 2011 roku udział sektora spółdzielczego w produkcji globalnej czyli sumie produkcji globalnej produktów (wyrobów i usług) wszystkich sektorów własności wyniósł 47,7 mld złotych, co stanowiło 1,5% produkcji globalnej ogółem, zaś sektor instytucji niekomercyjnych 51 24,5 mld złotych, co stanowiło 0,8 produkcji globalnej ogółem. W 2011 roku sektor spółdzielczy tworzył wartość 13.190 mln złotych Produktu Krajowego Brutto (0,9% PKB), zaś sektor niekomercyjny 13.799 mln złotych co również stanowiło 0,9% PKB”.¹³

Jak wskazuje literatura przedmiotu i dane statystyczne, sektor spółdzielczy utrzymuje się w całości z działalności rynkowej, jednak poza sektorem finansowym (banki spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) i mieszkaniowym nie stanowi znaczącego udziału kapitałowego w gospodarce.

Odnosząc się do zestawień ogólnopolskich warto zwrócić uwagę na rosnącą liczbę i swoisty renesans spółdzielni socjalnych oraz nowych idei rozwiązań problemów społecznych – nasilających się w dobie globalizacji. Jest to dowód, że dzisiejsza ekonomia społeczna prowadzi, jak pisał J. Hausner do instytucjonalnej przemiany i rozwoju. Ta prognoza wskazuje jeszcze na jeden aspekt, o którym wspomniano powyżej a mianowicie nowe zadania jej podmiotów. K. Głąbicka¹⁴ wyróżnia tu przytoczoną już na stronie 19 „funkcjonalną społeczność”, zaś E. Leś¹⁵ oddolne inicjatywy przy wsparciu władz lokalnych i przedsiębiorców. dotychczas działające pod-

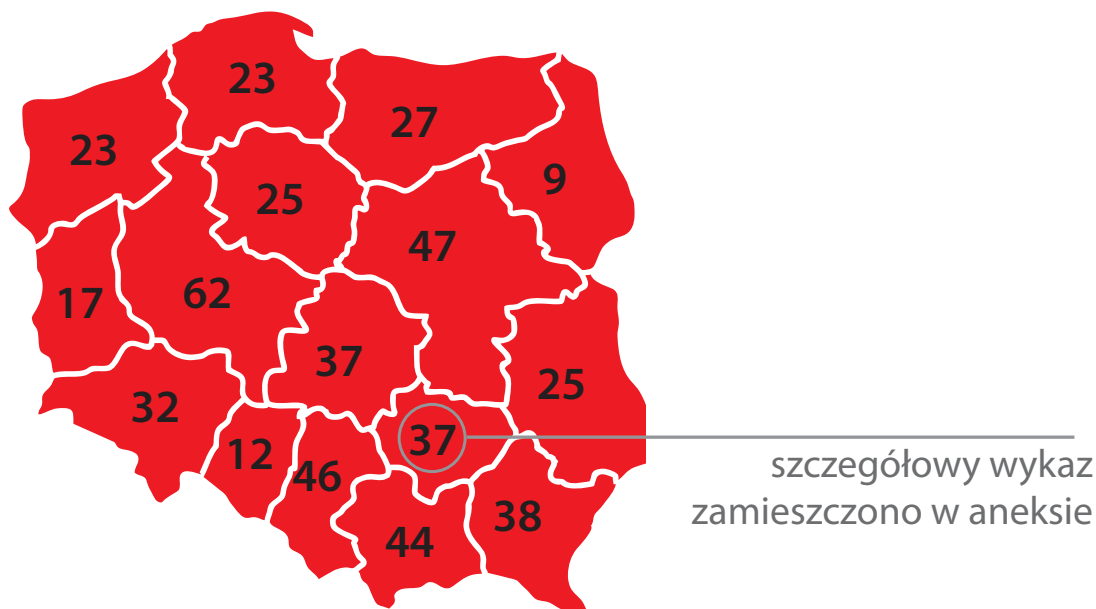
¹³ Krajowy Program Rozwoju Ekonomii Społecznej, MPiPS, Warszawa 2013, s.27.

¹⁴ K. Głąbicka, *Ekonomia społeczna – wyzwania dla instytucji pomocy społecznej*, Wyd. MCPS, Warszawa 2010, s. 56.

¹⁵ E. Leś, *Nowa ekonomia społeczna – wybrane koncepcje*, „Trzeci Sektor” nr 2, 2005.

mioty ekonomii społecznej. Aktualny stan podmiotów ekonomii społecznej, mieszczących się w III sektorze prezentuje poniższy rysunek.

Rys. 1 Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych OZRSS oraz Krajowego Programu Rozwoju Ekonomii Społecznej, Zespół ds. rozwiązań systemowych ekonomii społecznej Grupa ds. strategicznych, Projekt z 16 września 2013, Warszawa 2013, s. 15.

Podsumowując rozważania na temat podmiotów ekonomii społecznej i kontekstu ich rozwoju, należy zaznaczyć, iż czas ekonomii społecznej w Polsce ma współcześnie charakter ewolucyjny. Świadczy o nim m.in. fakt, iż wiele przedsięwzięć ekonomii społecznej przełamuje różnice międzysektorowe (tradycyjne podziały na sektor biznesu, administracji publicznej i organizacji pozarządowej) tworząc nowego typu przedsięwzięcia – **hybrydowe**, nierzadko działające w formie różnego rodzaju partnerstw, sieci tworząc nową jakość w obszarze ekonomii społecznej. Takie przedsięwzięcia mogą funkcjonować zarówno w formie podmiotów prawnych, tj. związków, stowarzyszeń czy spółdzielni lub w oparciu o mniej lub bardziej sformalizowane porozumienia, czasem stanowiąc rodzaj lokalnej umowy społecznej między różnymi instytucjami. Ponadto pełniąc bardzo różnorodne funkcje przyczyniają się one przede wszystkim do społecznej użyteczności. Taki multikompetentny model ekonomii społecznej prezentuje poniższy rysunek.

Schemat 7. Użyteczność podmiotów ekonomii społecznej w Polsce

Źródło: Opracowanie własne

Analiza literatury przedmiotu wskazuje na społeczną wartość dodaną ekonomii społecznej, określaną m.in. jako dodatkowy zysk, pozytywny rezultat dla ludzi, środowiska, dla wspólnoty, czy też dla lokalnej gospodarki.

Jakie zatem działania przynoszą społeczności długofalowe korzyści? Na to pytanie odpowiemy w następnej części. Wymiar długofalowego wpływu o charakterze społecznym (social impact) lub środowiskowym (ekologicznym) to szersza perspektywa ekonomii społecznej, zwanej przez K. Herbst¹⁶ przedsięwzięciem o społecznej wartości dodanej.

W drugiej części przedstawiamy zatem wszelkie działania, jakie przynosi społeczeństwu działalność podmiotów ekonomii społecznej w takich obszarach, jak:

- ▲ kapitał społeczny,
- ▲ szkolenia i podnoszenie kwalifikacji pracowników,
- ▲ oddziaływanie lokalne przy wsparciu Szwajcarii w ramach szwajcarskiego programu współpracy.

¹⁶ K. Herbst, Pole przedsiębiorczości społecznej w Polsce [w:] J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (red.) *Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań*, FISE, Warszawa 2008.

2

CZĘŚĆ II

1

„EKONOMIA SPOŁECZNA – ROZWÓJ Z PRZYSZŁOŚCIĄ”

Analiza potencjału wsparcia ekonomii społecznej w województwie świętokrzyskim pozwala na konstatację, że wiele znaczących działań i narzędzi jest podejmowanych i stosowanych w tym regionie. Głównym celem tych działań jest budowanie potencjału podmiotów ekonomii społecznej i realizacja polityki rozwoju regionu, zarówno w wymiarze społecznym, jak również gospodarczym.

Oceniając potencjał ekonomii społecznej w regionie świętokrzyskim należy wspomnieć o znaczącym projekcie pod nazwą:

„Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością”

Projekt pod nazwą „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” opiera się na promowaniu i wymianie najlepszych praktyk i/lub przekazanie know-how lub wiedzy w obrębie partnerskich podmiotów/instytucji w zakresie podkreślania roli ekonomii społecznej jako jednego ze sposobów aktywizacji osób wykluczonych społecznie oraz zagrożonych wykluczeniem społecznym.

wdrożonym w województwie świętokrzyskim w ramach Funduszu Partnerskiego Grantu Blokowego Szwajcarsko – Polskiego Programu Współpracy.¹⁷

1.1

PO CO – CZYLI RZECZ O PRZEDMIOCIE I CELACH PROJEKTU

Instytucją realizującą projekt był Wojewoda Świętokrzyski w partnerstwie z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami ekonomii społecznej z kraju a także z instytucją funkcjonującą na terenie Konfederacji Szwajcarskiej.

Projekt „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” został podpisany przez Wojewodę Świętokrzyskiego z Ope-

¹⁷ Projekt 0014/P/2/2012

ratorem Grantu Blokowego – ECORYS Polska Sp. z o.o. w dniu 16.01.2014 roku. Umowa o dofinansowanie na realizację Projektu nr 0014/P/2/2012 objęła budżet w wysokości 210 261,71 CHF (742 287 PLN) – w tym kwota dofinansowania wyniosła 189 235, 47 CHF (668 058 PLN). Wkład własny rządu 21 026, 25 CHF (74 229 PLN).

W ramach realizacji Projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” Wojewoda Świętokrzyski – Bożentyna Pałka-Koruba zawarła partnerstwo z trzema stowarzyszeniami działającymi w obszarze ekonomii społecznej – zarówno od strony teoretycznej jak i praktycznej. Umowy Partnerskie pomiędzy Wojewodą Świętokrzyskim a Partnerami zostały podpisane w dniu 19.12.2013 roku.

Projekt „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” oparty był na tworzeniu partnerstwa pomiędzy polskimi a szwajcarskimi instytucjami i partnerami społecznymi w celu zapewnienia platformy wymiany dobrych praktyk, doświadczeń, poszerzenia wiedzy we wdrażaniu skutecznych rozwiązań w dziedzinie ekonomii społecznej, z naciskiem na trafną identyfikację problemów w tym zakresie oraz sposobów opracowywania strategii ich rozwiązywania.

POLSKO – SZWAJCARSKA WSPÓŁPRACA

Źródło: Opracowanie własne

Działania realizowane w ramach projektu miały na celu wymianę wiedzy i doświadczeń dotyczących identyfikacji i rozwiązywania problemów ograniczających możliwości powstawania i rozwoju podmiotów ekonomii społecznej, zachęcenie samorządów gminnych do podejmowania stałej i aktywnej współpracy z organizacjami pozarządowymi oraz podkreślenie istotnej funkcji pro-społecznej spełnianej przez wspomniane podmioty.

Warto dodać, iż nawiązanie współpracy partnerskiej zarówno z instytucjami krajowymi jak i instytucją z terenu Szwajcarii stworzyło cenną możliwość dla lokalnych władz samorządowych szczebla gminnego do czerpania z doświadczeń, wiedzy i rozwiązań praktycznych.

Tabela 4. Cele projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością”

LP.	CELE PROJEKTU I ICH CHARAKTERYSTYKA
1.	Nawiązanie trwałej i obopólnie korzystnej współpracy lokalnych samorządów gminnych z partnerem szwajcarskim, prowadzącej do systematycznej poprawy warunków funkcjonowania podmiotów ekonomii społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego.
2.	Zachęcenie lokalnych władz samorządowych szczebla gminnego do aktywnego wspierania i promowania podmiotów ekonomii społecznej, również w zakresie udzielania wsparcia prawnego i finansowego – m.in. poprzez zlecanie zadań podmiotom ekonomii społecznej. Promowanie partnerstw publiczno-prywatnych, zawieranych w szczególności z podmiotami ekonomii społecznej.
3.	Uświadomienie samorządom gminnym wagi oraz korzyści płynących z wspierania działalności podmiotów ekonomii społecznej.
4.	Zachęcanie samorządów gminnych do aktywnego promowania działań z zakresu ekonomii społecznej jako instrumentu umożliwiającego rozwój osobisty, zawodowy oraz formę pomocy dla społeczności lokalnej zarówno na płaszczyźnie gospodarczej jak i pro-społecznej.
5.	Promocja katalogu dobrych praktyk ekonomii społecznej przy współpracy z instytucjami partnerskimi.

Źródło: <http://www.kielce.uw.gov.pl/pl/urząd/polityka-spoeczna/szwajcarsko-polski-prog/8053,Ekonomia-spoeczna-rozwoj-z-przyszlosciaquot.html>, dostęp z dn. 5.05.2014

Należy zaznaczyć, że działania realizowane w ramach projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” przyczyniły się także do:

- ⇒ Utworzenia partnerstwa pomiędzy różnymi instytucjami.
- ⇒ Wymiany wiedzy i doświadczeń zarówno pomiędzy partnerami a przedstawicielami władz samorządowych szczebla gminnego oraz społecznością lokalną.
- ⇒ Podniesienia wiedzy władz samorządowych w zakresie korzyści płynących z wspierania ekonomii społecznej.
- ⇒ Budowania i wzmacniania społeczeństwa obywatelskiego.

1.2

Z KIM – PROJEKTOWI PARTNERZY ŚWIĘTOKRZYSKIEGO URZĘDU WOJEWÓDZKIEGO

W ramach projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” nawiązano partnerstwo, którego celem było promowanie ekonomii społecznej i tworzenie spółdzielni socjalnych oraz zachęcanie do podejmowania działań w sferze tejże ekonomii społecznej. Było to możliwe pośrednio poprzez zachęcanie samorządów lokalnych do przekazywania zadań do realizacji na zasadzie zlecenia dla gminy lub powiatu. Spółdzielnie stały się atrakcyjnym zleceniobiorcą lokalnym, gdyż nie generując zysków – wypracowały środki na działalność statutową.

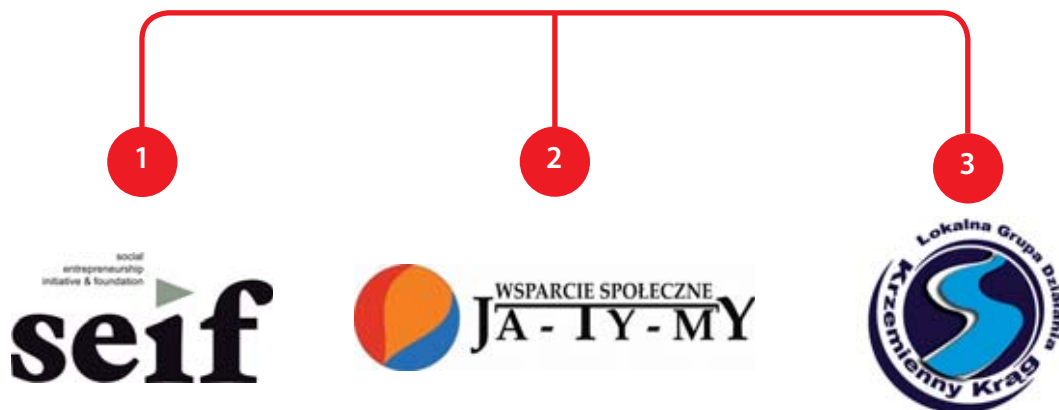
LIDEREM PROJEKTU był Wojewoda Świętokrzyski.

INSTYTUCJE PARTNERSKIE natomiast to: Stowarzyszenie pod nazwą „Inicjatywa i Fundacja Na Rzecz Przedsiębiorczości Społecznej” z Zurichu, Lokalna Grupa Działania „Krzemienny Krąg” z Bałtowa i Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” z Łodzi.

Przedsięwzięcia, jakie podjęto w ramach partnerstwa skoncentrowane zostały na promowaniu dobrych praktyk i zachęcaniu samorządów lokalnych do wspierania ekonomii społecznej oraz zakładania spółdzielni socjalnych poprzez podejmowanie uchwał organu o powołaniu spółdzielni. Spotkania Wojewody Świętokrzyskiego oraz pracowników Wydziału Polityki Społecznej z przedstawicielami samorządów lokalnych, organizacji pozarządowych, przedstawicielami chronionego rynku pracy stały się załącznikiem i motywacją do realizacji Projektu oraz powołaniem w Świętokrzyskim Urzędzie Wojewódzkim – Pełnomocnika ds. wdrażania ekonomii społecznej województwie świętokrzyskim.

PARTNERZY PROJEKTU

Operatorem Grantu Blokowego jest firma:
ECORYS Polska Sp. z o.o.
Łucka 2/4/6
00-845 Warszawa

PARTNER I

Stowarzyszenie Wsparcie Społecznej „Ja-Ty-My” z Łodzi – propaguje model firmy społecznej jako sposobu rozwiązywania problemów zawodowych grup dotkniętych bezrobociem i wykluczeniem społecznym. Ponadto aktywnie włącza się w inicjatywy partnerskie oraz posiada doświadczenie związane ze współpracą zagraniczną.

Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” jest organizacją non-profit. Źródłami finansowania jego działalności są środki uzyskane w ramach dotacji oraz składki członkowskie. Dzia-

ła od 2002 roku, a powstało w wyniku doświadczeń członków założycieli z trzyletniej współpracy z Community Limited Trust w Szkocji w ramach realizowanego projektu firmy społecznej – projektu wzorowanego na modelowym hotelu Six Mary's Place w Edynburgu. Stowarzyszenie to wyrosło z Towarzystwa Przyjaciół Niepełnosprawnych — organizacji zajmującej się rehabilitacją osób chorujących psychicznie. Pomysł na powstanie stowarzyszenia specjalizującego się we wspieraniu rehabilitacji społecznej i zawodowej osób wykluczonych, zmarginalizowanych z powodu niepełnosprawności lub trudnej sytuacji społecznej czy życiowej oraz propagowanie modelu przedsiębiorstwa społecznego jako sposobu rozwiązywania problemów zawodowych tych osób jest konsekwencją przeświadczenia założycieli o konieczności zmiany w dotychczasowym podejściu do tej problematyki.

Kierunek działań stowarzyszenia „Ja Ty My” to stworzenie dla osób wykluczonych wyspecjalizowanej organizacji zajmującej się przygotowywaniem miejsc pracy przez wdrażanie modelu przedsiębiorstwa społecznego oraz na przekazywaniu posiadanej wiedzy i doświadczenia innym organizacjom, by w ten sposób upowszechniać ten model przedsiębiorczości.

NADRZĘDNE CELE ORGANIZACJI:

- ▲ wspieranie rehabilitacji społecznej i zawodowej osób, które znalazły się na marginesie zatrudnienia z powodu niepełnosprawności lub trudnej sytuacji społecznej i życiowej,
- ▲ zmiana postaw pracodawców dotycząca zatrudnienia osób, szczególnie osób niepełnosprawnych oraz propagowanie zasad szeroko rozumianego równouprawnienia w zatrudnianiu i podnoszeniu kwalifikacji zawodowych,
- ▲ propagowanie modelu firmy społecznej jako sposobu rozwiązywania problemów zawodowych grup dotkniętych bezrobociem i wykluczeniem społecznym,
- ▲ włączanie się w budowę krajowych i zagranicznych struktur wspierających zatrudnienie socjalne,
- ▲ wyrównywanie szans środowisk wiejskich z miejskimi poprzez wspieranie inicjatyw gospodarczych na wsiach.

FORMY I METODY PRACY:

- ▲ tworzenie nowych miejsc pracy dla osób cierpiących z powodu długotrwałego bezrobocia,
- ▲ promowanie i wdrażanie modelu firmy społecznej,
- ▲ wspomaganie organizowania firm opartych na modelu firm społecznych działających na terenie Unii Europejskiej,
- ▲ prowadzenie szkoleń dla pracodawców zatrudniających lub tworzących miejsca pracy dla osób, które ze względu na swoją sytuację społeczną i życiową znalazły się na marginesie zatrudnienia,
- ▲ współpraca z organami władzy państwowej i samorządowej, innymi organizacjami charytatywnymi, instytucjami ubezpieczeniowymi i dobroczynnymi, związkami zawodowymi oraz pokrewnymi stowarzyszeniami krajowymi i zagranicznymi, organizacjami pozarządowymi, a także innymi osobami prawnymi i fizycznymi, które podejmują działania wspierające na rzecz osób znajdujących się na marginesie zatrudnienia ze względu na swoją sytuację społeczną.

PARTNER II

LGD „Krzemienny Krąg” z siedzibą w Bałtowie jest partnerstwem trójsektorowym, składającym się z przedstawicieli sektora:

- publicznego,
- gospodarczego
- społecznego, mającym na celu działanie na rzecz obszarów wiejskich. LGD działa w partnerstwie m.in. z podmiotami ekonomii społecznej świadczącymi różnorodne usługi turystyczne.

Członkowie Stowarzyszenia „Bałt” powołując **Lokalną Grupę Partnerską „Krzemienny Krąg”** przystąpili do Sektorowego Programu Operacyjnego Modernizacja i Restrukturyzacja Sektora Żywnościowego i Obszarów Wiejskich LEADER+ i w 2006 roku utworzyli podmiot ekonomii społecznej pod nazwą: **Fundacja „Partnerstwo Krzemienny Krąg”**. Działa ona na rzecz rozwoju 10 gmin leżących na terenie trzech powiatów i dwóch województw. Warto dodać, że zarządza ona także grantem z programu LEADER+, m.in. na realizację wcześniej przygotowanej Zintegrowanej Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich.

Efektem pięcioletniej współpracy są cztery podmioty ekonomii społecznej, uzupełniające się w działaniach:

STOWARZYSZENIE „BAŁT” – poza spływami kajakowymi zajmujące się działalnością edukacyjną i projektową, umożliwiające powstanie nowych produktów poprzez stwarzanie przestrzeni dla kontaktów i edukacji lokalnego rzemiosła czy także właścicieli gospodarstw agroturystycznych. W 2005 roku w ramach Programu PHARE 2003 stowarzyszenie stworzyło Centrum Wspierania Turystyki Wiejskiej, które wspiera gospodarstwa agroturystyczne (szkolenia, doradztwo), promuje działania służące różnicowaniu źródeł dochodu w rolnictwie.

„DELTA” – podmiot ściśle gospodarczy, nastawiony na tworzenie nowych miejsc pracy. Poza Parkiem Jurajskim i stokiem narciarskim, prowadzi także m.in.: Ośrodek Jazdy Konnej „Kraina Koni” z końmi zimnokrwistymi rasy małopolskiej i hucułami oraz „Zwierzyniec”, gdzie podczas ekosafari można zobaczyć alpaki, lamy, strusie, daniela i egzotyczne ptaki, wszystkie zwierzęta są kupowane z polskich hodowli.

FUNDACJA „PARTNERSTWO KRZEMIENNY KRĄG” – wspierająca i rozwijająca markowy produkt turystyczny wychodzący poza ramy gminy.

„ALLOZAUR” – przedsiębiorstwo społeczne obsługuje powyższe podmioty oraz mieszkańców Bałtowa.

Dzięki działalności m.in. tych organizacji w chwili obecnej na terenie Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego prężnie działają JuraPark (park dinozaurów), Prehistoryczne Oceanarium, Zwierzyniec Bałtowski, Ośrodek Jeździecki „Kraina Koni”, Park Rozrywki, Kino Emocji Cinema 5D, Rollercoaster, Sabathówka – Wioska Czarownic, a zimą Wioska Świętego Mikołaja i stacja narciarska „Szwajcaria Bałtowska”.

„Bałtowski Kompleks Turystyczny” to ogromne przedsięwzięcie, które pozwoliło na rozwój społeczny i gospodarczy Gminy Bałtów. Jego powstanie zmniejszyło bezrobocie w gminie do zaledwie 3%. Należy zaznaczyć, iż stowarzyszenia działające na terenie Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego ściśle ze sobą korespondują, wzajemnie się wspierają oraz świadczą wzajemne usługi. Te inicjatywy poparte są także ogromnym wkładem władz Gminy Bałtów, dbającej o rozwój społeczny i gospodarczy, który jest osiągany m.in. poprzez aktywną współpracę z lokalnymi podmiotami ekonomii społecznej. Potwierdzeniem tej współpracy jest otrzymanie Certyfikatu „Gmina Przyjazna Turystom”.

PARTNER III

Social Entrepreneurship Initiative & Foundation funkcjonuje w Zurychu na terenie Konfederacji Szwajcarskiej. Przedsięwzięcie zainicjowała w 2009 roku Profesorka Marianna Christen Jakob, przedsiębiorca oraz ekspert w dziedzinie ekonomii społecznej. Do najważniejszych osiągnięć SEIF zaliczyć można promowanie i wspieranie rozwoju ekonomii społecznej m.in. poprzez przyznawanie dotacji na ich rozwój (Social Entrepreneurship Start-up Award).¹⁸

¹⁸ <http://seif.org/en/>

Inicjatywa i Fundacja Na Rzecz Przedsiębiorczości Społecznej z Zurichu stanowi dobry przykład gromadzenia nowatorskiej wiedzy, społecznych zasobów i potencjału wszystkich przedstawicieli przedsiębiorczości społecznych i wykorzystywania ich osiągnięć poprzez najwyższy możliwy wpływ społeczny.

Seif wspiera jednostki i grupy w wdrażaniu innowacyjnych, nowatorskich pomysłów starając się również nawiązać, a więc inicjować międzysektorową współpracę, np. z sektorem biznesu. Oferowane wsparcie biznesowe polega m.in. na określeniu idei handlowej, tworzeniu biznesplanu i oparcia dla kwestii związanych z rozwojem biznesu.

Oferta pomocy i współpracy Seif odnosi się do czterech głównych obszarów:

- I. **Fachowego, Zawodowego Programu Seif** – będącego swoistym wsparciem wyrażanym poprzez fazę społecznego rozruchu przedsiębiorstwa. Istota tzw. Zawodowego Programu jest dwutorowa, obejmuje bowiem dwa kursy przeznaczone dla społecznej przedsiębiorczości: Business Creation i Business Development, które mogą być prowadzone jako część podstawowego kursu CTI (Kursu Techniki i Innowacji).
- II. **Nagrody przedsiębiorczości społecznej** – Seif honoruje bowiem projekty, które podejmują się nowatorskich wyzwań i tworzenia innowacyjnego modelu biznesowego. Warto dodać, że wspierane projekty mogą wywodzić się z różnych pól tematycznych, takich jak np. oświata zdrowotna, oświata środowiskowa, wykorzystywanie energii, informatyki, technologii informacyjnych, integracja itd. Seif wspiera i edukuje zatem szereg inicjatyw nastawionych na społeczny i/lub środowiskowy przyrost.
- III. **Oceny skutków społecznych** – organizacja Seif posiada doświadczenie w dziedzinie przedsiębiorczości społecznej i pokazują, że efektywność społeczna jest jednym z kluczowych wyzwań. Dlatego też stawia cele społeczne, co jest jednym z pierwszych kroków zmierzających do pomiaru wpływu działalności oraz kluczowej oceny.
- IV. **Warsztatów** – Seif stale aktualizuje informacje na temat innowacji oraz oferuje zaawansowane szkolenia i seminaria poza swoim regularnym cyklem działań.

Warto dodać, iż ten partner projektu „Ekonomia Społeczna – rozwój z przyszłością” kieruje się w swych działaniach komponentami szeroko rozumianej ekonomii społecznej, tj.: rozwiązywaniem problemów społecznych w sposób zrównoważony finansowo, generowaniem własnych dochodów, wymiernymi celami na płaszczyźnie finansowej i społecznej (socjalnej i ochrony środowiska) oraz innowacyjnym podejściem lub znaczną poprawą (zmianą przyrostową) istniejących usług i produktów.

1.3

JAK I DLA KOGO – O METODACH DZIAŁANIA I ADRESATACH USŁUG PROJEKTOWYCH

Projekt „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” adresowany jest do szerokiego grona odbiorców: samorządów terytorialnych, jednostek potencjalnie wykluczonych i zagrożonych wykluczeniem społecznym, instytucji pomocowych, takich, jak m.in. ośrodki pomocy społecznej, powiatowe centra pomocy rodzinie, powiatowe urzędy pracy, czy także potencjalnych partnerów – w tym fundacji, organizacji pozarządowych, spółdzielni socjalnych już istniejących i nowopowstałych. Przebiegał on trzy etapowo.

Pierwszy etap stanowiła **CZĘŚĆ SZKOLENIOWA**, która umożliwiła uczestnikom projektu zdobycie wiedzy teoretycznej z zakresu ekonomii społecznej oraz uzupełnienie dotychczasowych wiadomości o nowe, innowacyjne rozwiązania. Wśród podjętej tematyki znalazły się m.in. takie zagadnienia, jak:

1. Organizowanie oraz finansowanie podmiotów ekonomii społecznej;
2. Motywowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do podejmowania działań w ramach ekonomii społecznej oraz promocji podmiotów ekonomii społecznej.

27–28 luty 2014 szkolenie pn. „**Organizowanie oraz finansowanie podmiotów ekonomii społecznej**”. Wzięło w nim udział 77 osób – przedstawiciele samorządów lokalnych oraz ośrodków pomocy społecznej województwa świętokrzyskiego. Zajęcia w formie wykładów i warsztatów z użyciem narzędzi multimedialnych poprowadziła pani Barbara Kunysz-Syrytczyk.

Celem szkolenia było zapoznanie uczestników z zagadnieniami dotyczącymi m.in. funkcji i obszarów działalności przedsiębiorstw społecznych, form prawnych regulujących tworzenie i funkcjonowanie podmiotów ekonomii społecznej ze szczególnym uwzględnieniem roli samorządu gminnego w ich tworzeniu. Ze szczególnym zainteresowaniem ze strony słuchaczy spotkał się temat dotyczący funkcji klauzul społecznych z Ustawy prawo zamówień publicznych oraz zagadnień dotyczących finansowania podmiotów ekonomii społecznej.

WYKORZYSTANE METODY: obserwacja, obserwacja uczestnicząca, perswazja, sondaż diagnostyczny.

Kolejnym etapem realizacji projektu była prezentacja podmiotów ekonomii społecznej podczas XVII Ogólnopolskich Targów Pracy oraz debata pt. „Jak założyć i utrzymać spółdzielnię socjalną”.

6–7 marca 2014 szkolenie nt. „Motywowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do podejmowania działalności w ramach ekonomii społecznej oraz promocji podmiotów ekonomii społecznej”.

Ekonomia społeczna alternatywą dla bezrobocia

Podczas szkolenia zostały omówione tematy dotyczące wykluczenia społecznego, roli ekonomii społecznej w procesie aktywizacji oraz roli samorządów w promowaniu i podejmowaniu aktywności w ramach ekonomii społecznej wśród społeczności lokalnej. Szczególnie interesujące kwestie poruszone podczas szkolenia związane były z działaniami wspierającymi powstawanie i funkcjonowanie podmiotów ekonomii społecznej.

Debata o sposobie zakładania i istnienia spółdzielni socjalnych i ich prezentacja umożliwiły bezpośrednie zapoznanie się z tematyką przedsiębiorczości społecznej, wskazując ją jako jedną z metod zwalczania bezrobocia, zwłaszcza w szczególnie trudnej sytuacji panującej obecnie na polskim rynku pracy. Paneliści debaty inspirowali uczestników targów oraz zaproszonych gości do podejmowania inicjatyw w ramach przedsiębiorczości społecznej. Dzielili się swoją wiedzą w zakresie dobrych praktyk, wskazując także na trudności związane z prowadzeniem spółdzielni socjalnych, podkreślali również szczególną rolę partnerstw pomiędzy podmiotami ekonomii społecznej a władzami samorządowymi.

Bezrobotni poprzez uczestnictwo w Targach Pracy zdobyli także cenne informacje dotyczące zakładania i prowadzenia spółdzielni socjalnych, korzystając m.in. z wskazówek: Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Krzemienny Krąg” z Bałtowa, Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” z Łodzi, Powiatowego Urzędu Pracy w Skarżysku-Kamiennej realizującego projekt „Tak dla ekonomii społecznej”, Regionalnego Centrum Wolontariatu z Kielc, Spółdzielni Socjalnej „PLAN B” z Łodzi, Spółdzielni Socjalnej „Renowator Art.” z Łodzi, Spółdzielni Socjalnej „Tropem przygody” z Kielc, Spółdzielni Socjalnej „Pod jodłami” z Kakonina, Spółdzielni Socjalnej: Kielecka-Szynk „Zatyłki” z Kielc, Spółdzielni Socjalnej „AGRO-BUD” z Kielc, Spółdzielni Socjalnej „Chmielnickie Smaki” z Chmielnika, czy też Spółdzielni Socjalnej „Turkus” – Bar ze Staszowa. Wystawcy dzielili się bowiem swoim doświadczeniem z osobami odwiedzającymi Targi Pracy a także zachęcali do podejmowania działań w ramach szeroko rozumianej ekonomii społecznej, stwarzającej możliwość powrotu do życia społecznego osób wykluczonych lub zagrożonych wykluczeniem społecznym m.in. z uwagi na bezrobocie, niepełnosprawność, uzależnienia czy choroby psychiczne.

.....

Debata pn. „Jak założyć i utrzymać spółdzielnię socjalną” inspirowała nie tylko uczestników Targów, ale także zaproszonych gości, wśród których znaleźli się m.in. przedstawiciele samorządów lokalnych, ośrodków pomocy społecznej oraz powiatowych centrów pomocy rodzinie do podejmowania inicjatyw w ramach przedsiębiorczości społecznej.

.....

SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE NA XVII OGÓLNOPOLSKICH TARGACH PRACY

Stoisko Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania „Krzemienny Krąg” z Bałtowa

.....

W ramach Projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” zagospodarowano 8 stoisk, w ramach których Partnerzy Projektu oraz spółdzielnie socjalne z województwa świętokrzyskiego i łódzkiego zaprezentowały swoją działalność.

.....

Stoisko zagospodarowane przez Świątokrzyski Urząd Wojewódzki w Kielcach oraz Stowarzyszenie Wsparcie Społeczne „Ja-TY-My” z Łodzi

Kolejny etap działań projektowych stanowiła **CZĘŚĆ PRAKTYCZNA** – która związana była z pozyskaniem praktycznej wiedzy i czerpaniem dobrych wzorców w prowadzeniu podmiotów ekonomii społecznej.

Uczestnicy projektu odwiedzili m.in.:

- Spółdzielnie socjalne na terenie województwa łódzkiego,
- Bałtowski Kompleks Turystyczny,
- Przedsiębiorstwo społeczne i Centrum Społeczne w Szwajcarii,

Z WIZYTĄ STUDYJNĄ W SPÓŁDZIELNIACH SOCJALNYCH W WOJEWÓDZTWIE ŁÓDZKIM

Dzięki gościnności i zaangażowaniu Parterów Projektu – Stowarzyszenia Wsparcie Społeczne „Ja-Ty-My” z Łodzi 43 uczestników w dniu 17 marca br. miało możliwość odwiedzenia spółdzielni socjalnych na terenie województwa łódzkiego.

Jedną z najlepszych form praktycznego poznania funkcjonowania przedsiębiorstw społecznych, a w tym spółdzielni socjalnych są wizyty studyjne w tych jednostkach. Wychodząc naprzeciw potrzebie zdobycia praktycznej wiedzy z tego zakresu w ramach projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” zorganizowano wizytę studyjną dla wójtów, burmistrzów, prezydentów oraz ich przedstawicieli z województwa świętokrzyskiego.

CIEKAWE INICJATYWY – PRZYKŁADOWE SPÓŁDZIELNIE SOCJALNE NA TERENIE WOJEWÓDZTWA ŁÓDZKIEGO:

- ▲ **Spółdzielnia Communal Service**, do której z inicjatywy Burmistrza Miasta Brzeziny przystąpiły dwie gminy: Gmina Miasto Brzeziny wraz z Gminą Rogów – wykonuje zadania własne Gminy Miasto Brzeziny z zakresu gospodarki komunalnej. Jej podstawowy cel to społeczna reintegracja osób bezrobotnych i niepełnosprawnych.
- ▲ **Rawsko-Bialska Spółdzielnia Socjalna „Nadzieja i Praca”**
- ▲ **Firma Społeczna Kłos** w miejscowości Jedlicze k/Łodzi prowadząca Ośrodek Szkoleniowy „Kłos”. Prowadzi szkolenia i staże kierowane do osób wykluczonych społecznie z powodu choroby psychicznej. Ośrodek nie tylko pomaga odnaleźć się na rynku pracy ale sam zatrudnia osoby z niepełnosprawnością oferując w ten sposób w swoim Ośrodku obsługę gastronomiczną, miejsca noclegowe. Dysponuje także zapleczem szkoleniowo-konferencyjnym.
- ▲ **Spółdzielnia Socjalna ISSA** prowadząca Klubokawiarnię „Granda” oraz Hostel „La Granda”. Jest to pierwsza w Łodzi kawiarnia wegańska, która jednocześnie oferuje różnorodny wachlarz spotkań muzycznych, pokazów filmowych, dyskusji i debat.

Z WIZYTĄ STUDYJNĄ W BAŁTOWSKIM KOMPLEKSIE TURYSTYCZNYM

IDEA PARTNERSTWA
TRÓJSEKTOROWEGO
I EKONOMII SPOŁECZNEJ
KLUCZEM DO POWSTANIA
I ROZWOJU BAŁTOWSKIEGO
KOMPLEKSU TURYSTYCZNEGO

Uczestnicy wizyty studyjnej podczas wykładu nt. „Rozwój społeczno-gospodarczy Bałtowa oparty o ideę partnerstwa trójsektorowego i ekonomii społecznej” w Zajeździe „Przystocze” w Bałtowie

Największy kompleks turystyczny na terenie kraju. W wizycie wzięły udział 52 osoby – w tym Wójtowie, Burmistrzowie, Prezydenci, przedstawiciele jednostek samorządu gminnego województwa świętokrzyskiego a także przedstawiciele polskich i szwajcarskich instytucji partnerskich w ramach Projektu.

Uczestnicy wizyty studyjnej – Przedsiębiorstwo Społeczne „Allozaur”

Z WIZYTĄ STUDYJNĄ W SZWAJCARII

Uczestnicy wizyty poznali cele działalności przedsięwzięcia, którego celem jest wspieranie rozwoju i nagradzanie szczególnie innowacyjnych przedsiębiorstw realizujących cele społeczne oraz model funkcjonowania i cele działalności Impact HUB w tym najbardziej innowacyjne projekty zrealizowane dzięki wsparciu Impact HUB.

20 maja 2014 roku – Wizyta w Marketlücke

19–22 maja 2014 roku wizyta studyjna w Szwajcarii, a w jej ramach szereg spotkań o charakterze teoretycznym, a także wizytacje na terenie innowacyjnych przedsięwzięć z dziedziny ekonomii społecznej.

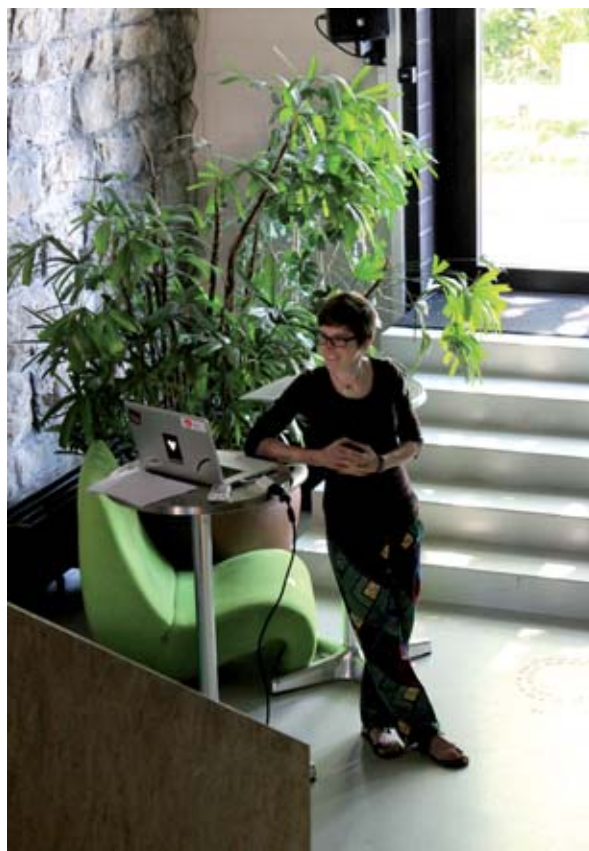
Dobre szwajcarskie wzorce:

- **Marketlücke** – przedsiębiorstwo społeczne, funkcjonujące w oparciu o model zarządzania przedsiębiorstwem, zapewniający zatrudnienie dla kobiet samotnie wychowujących dzieci, które mierzą się z trudnościami na rynku pracy;
- **Centrum Społeczne Seebach**, którego podstawowym celem jest działalność na rzecz integracji społecznej dzieci i młodzieży, w szczególności zróżnicowanej pod względem etnicznym i kulturowym. Poprzez utworzenie przestrzeni wymiany wiedzy, kultury i edukacji, Seebach wspiera także budowanie społeczeństwa obywatelskiego oraz promuje idee partycypacji społecznej, równości szans i integracji różnych grup społecznych.

Udział w wizycie studyjnej stanowił dla jej uczestników szczególnie cenną szansę poznania innowacyjnych praktyk z zakresu ekonomii społecznej realizowanych na terenie Konfederacji Szwajcarskiej.

SZWAJCARSKA EKONOMIA SPOŁECZNA – DOBRE PRAKTYKI

- I. **Impact Hub Zürich** – inkubator przedsiębiorczości utworzony w celu wspierania rozwoju innowacyjnych przedsięwzięć o charakterze społecznym.
- II. **Social Entrepreneurship Initiative & Foundation** – wspiera rozwój i nagradza szczególnie innowacyjne przedsiębiorstwa realizujące cele społeczne.

Program wizyty studyjnej został opracowany przez organizację partnerską w ramach projektu – Social Entrepreneurship Initiative & Foundation (ang. Inicjatywa i Fundacja Na Rzecz Przedsiębiorczości Społecznej) i obejmował szereg spotkań o charakterze teoretycznym, a także wizytacje na terenie innowacyjnych przedsięwzięć z dziedziny ekonomii społecznej.

Oprócz teoretycznej i praktycznej części działań projektowych ważnym elementem stało się również pozyskanie wniosków podsumowujących dotychczasowe teoretyczno-praktyczne inicjatywy.

Panel dyskusyjny: MOŻLIWOŚCI
WSPIERANIA ROZWOJU
PRZEDSIĘBIORCZOŚCI
SPOŁECZNEJ NA TERENIE
WOJEWÓDZTWA
ŚWIĘTOKRZYSKIEGO

26 czerwca 2014 roku w ramach projektu zorganizowano panel podsumowujący jego działania. Wzięło w nim udział 56 osób, wśród których znaleźli się przedstawiciele władz samorządowych, ośrodków pomocy rodzinie, organizacji pozarządowych i spółdzielni socjalnych.

W trakcie dyskusji, uczestnicy panelu mieli okazję podzielić się wnioskami wyciągniętymi w trakcie udziału w szkoleniach i wizytach studyjnych, które organizowano w ramach Projektu. Najciekawsze wnioski zaprezentowano w postaci graficznej poniżej.

Ponadto, podjęto dyskusję na temat możliwości rozwoju ekonomii społecznej na terenie województwa świętokrzyskiego, a także podkreślano istotną rolę podejmowania współpracy pomiędzy organizacjami pozarządowymi a samorządami w celu wspierania inicjatyw społeczności lokalnych i rozwijania społeczeństwa obywatelskiego m.in. poprzez promowanie przedsiębiorczości społecznej.

EKONOMIA SPOŁECZNA – ROZWÓJ Z PRZYSZŁOŚCIĄ W OPINIACH UCZESTNIKÓW SZKOLEŃ, PANELI DYSKUSYJNYCH I WIZYT STUDYJNYCH

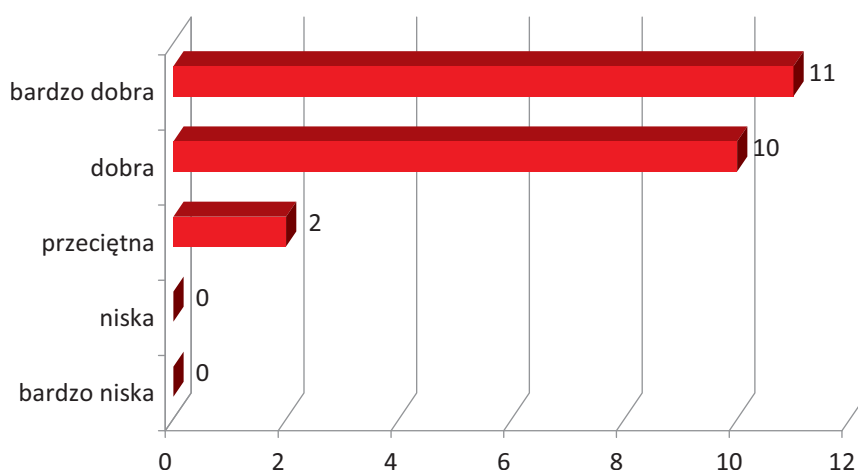
Uczestnicy określili **efekty** projektu, wyniesioną **wiedzę, umiejętności i kompetencje** poprzez pięciostopniową skalę oceniając kolejno:

- 1) Wpływ szkolenia „Organizowanie oraz finansowanie podmiotów ekonomii społecznej” na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;
- 2) Wpływ szkolenia „Motywowanie osób zagrożonych wykluczeniem społecznym do podejmowania działalności w ramach ekonomii społecznej oraz promocji podmiotów ekonomii społecznej” na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;
- 3) Wpływ uczestnictwa w wizycie studyjnej na terenie województwa łódzkiego na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;
- 4) Wpływ uczestnictwa w wizycie studyjnej na terenie Bałtowskiego Kompleksu Turystycznego na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;
- 5) Wpływ uczestnictwa w wizycie studyjnej na terenie Konfederacji Szwajcarskiej na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;
- 6) Wpływ prezentacji działalności podmiotów ekonomii społecznej w ramach XVII Ogólnopolskich Targów Pracy na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;
- 7) Wpływ uczestnictwa w debacie „Jak założyć i utrzymać spółdzielnię socjalną” na podniesienie wiedzy w zakresie ekonomii społecznej;

Ponadto stosując otwartą kafeterię odpowiedzi na pytania o działania zmierzające do rozwoju przedsiębiorczości społecznej i planowane przez gminy działania określili wsparcie rozwoju ekonomii społecznej.

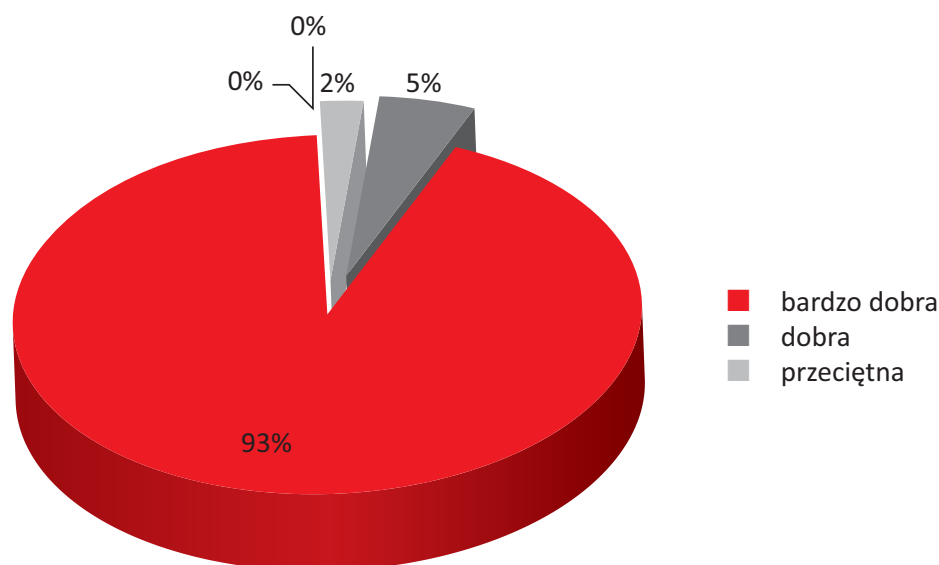
Jak wskazują uzyskane dane zdecydowana większość respondentów oceniła szkolenia realizowane w ramach projektu „Ekonomia społeczna rozwój z przyszłością” na poziomie dobrym i bardzo dobrym.

Wykres 1. Ocena szkoleń realizowanych w ramach projektu (N=23)

Źródło: Opracowanie własne

Wykres 2. Ocena przydatności wizyt studyjnych w podniesieniu poziomu wiedzy w zakresie ekonomii społecznej (N=23)

Źródło: Opracowanie własne

Projekt posiada wartość dodaną, gdyż efektem jego działań stało się m.in. podjęcie lokalnych inicjatyw zmierzających do wspierania rozwoju przedsiębiorczości społecznej.

EFEKTY DZIAŁAŃ PODJĘTYCH W PROJEKCIE „EKONOMIA SPOŁECZNA – ROZWÓJ Z PRZYSZŁOŚCIĄ”

Uczestnicy, wśród których były osoby już działające w obszarze ekonomii społecznej zadeklarowali:

- przeprowadzenie szkolenia podopiecznych w ramach systemu projektowego o tematyce tworzenia podmiotów ekonomii społecznej;
- wykorzystanie pasji i zaangażowania indywidualnego bezrobotnych, chętnych do zmian położenia społecznego;
- uruchomienie spółdzielni socjalnej „Dziecięcy Świat”;
- zrealizowanie szkolenia dla podopiecznych OPS, chętnych do założenia spółdzielni socjalnej;
- podjęto starania przeniesienia na własny grunt gminy wzór spółdzielni socjalnej Comunal Serwis;
- zorganizowano cykl szkoleń we współpracy z LCES z Buska-Zdrój;
- zorganizowano wizyty studyjne wzorem działań w projekcie z udziałem prelegentów, posiadających doświadczenie w zakładaniu i prowadzeniu spółdzielni socjalnej.

DZIAŁANIA ZAPLANOWANE DO REALIZACJI PO UDZIALE W PROJEKCIE „EKONOMIA SPOŁECZNA – ROZWÓJ Z PRZYSZŁOŚCIĄ”

- zaplanowano współpracę między samorządami sąsiedzkich gmin w zakresie wspólnych doświadczeń nad zagadnieniami funkcjonowania spółdzielni socjalnych;
- zaplanowano uruchomienie portalu informacyjnego dot. ekonomii społecznej oraz dalszego wsparcia dla spółdzielni socjalnych, które rozpoczęły działalność w 2013 roku;
- zaplanowano spotkanie szkoleniowe z potencjalnymi członkami spółdzielni socjalnych i poszerzenie oferty o inne formy działalności;
- doinformowanie większego grona odbiorców w zakresie prawnych regulacji działania podmiotów ekonomii społecznej;
- zaplanowano utworzenie spółdzielni socjalnej świadczącej usługi opiekuńcze oraz usługi porządkowe w gminie;
- zorganizowanie spotkania przedstawicieli przedsiębiorstw społecznych, organizacji no-profit, założycieli spółdzielni socjalnych w celu wymiany doświadczeń
- zaplanowano doradztwo w dziedzinie tworzenia podmiotów ekonomii społecznej w gminie.

EKONOMIA SPOŁECZNA W ŚWIETLE DOBRYCH PRAKTYK

Celem niniejszego rozdziału jest próba pokazania, że zaangażowanie jednostek samorządu terytorialnego (czyli głównych adresatów i beneficjentów projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością”) w przedsięwzięcia z zakresu ekonomii społecznej nie tylko ma sens, ale wręcz jest pożądane. Narzędzia ekonomii społecznej dają bowiem wyjątkową możliwość rozwiązywania problemów lokalnych społeczności w sposób kompleksowy – jednocześnie integrują te społeczności tworząc kapitał społeczny, jak i stymulują ich rozwój gospodarczy. Wartość tak sprofilowanych działań, co pokazują zarówno doświadczenia krajów Europy Zachodniej (w których udział przedsiębiorstw społecznych sięga już nawet 15% PKB), jak i coraz więcej udanych projektów z terenu Polski, jest nie do przecenienia – i to niezależnie, czy dotyczą one małych, czy dużych lokalnych społeczności. Powyższa uwaga jest też o tyle istotna, że np. będąca jednym z filarów ES spółdzielczość socjalna ciągle jeszcze jest przez licznych samorządowców stereotypowo postrzegana przez pryzmat zdegenerowanej spółdzielczości z okresu PRL. Tymczasem ma ona zupełnie inne korzenie i jeśli odwołuje się do tradycji, to jest to niezwykle pozytywna tradycja spółdzielczości okresu zaborów oraz 20-lecia międzywojennego.

Ekonomia społeczna w III RP wciąż jeszcze znajduje się w początkowej fazie rozwoju, a dotyczące jej przepisy tworzą się i ewoluują na naszych oczach. Dlatego też szczególnie ważna jest rola prekursorów – tych, którzy jako pierwsi w Polsce lub w regionie podejmują jakiś rodzaj działalności i osiągają na tym polu sukcesy. To właśnie takie przedsięwzięcia stają się dobrymi praktykami czyli wzorcami będącymi punktem odniesienia dla autorów nowych projektów.

Projekt, którego podsumowaniem jest niniejsza publikacja skupia się, co zrozumiałe, przede wszystkim na przykładach działań, w które zaangażowane są jednostki samorządu terytorialnego.

Pisząc o dobrych praktykach w kontekście regionu świętokrzyskiego nie sposób nie zacząć od imponującego „portfotio” partnera naszego projektu czyli

grupy podmiotów ekonomii społecznej skupionej wokół gminy Bałtów.

Przykład bałtowski jest spektakularny, bo sukces został osiągnięty w wyjątkowo trudnym otoczeniu – w biednej, peryferyjnej gminie, z rekordowym, sięgającym niemal 40% bezrobociem, nie mającej właściwie żadnych oczywistych atutów. To co udało się społeczności bałtow-

skiej pod przewodnictwem jej liderów osiągnąć w ciągu zaledwie 12 lat, czyli stworzenie za pomocą narzędzi ekonomii społecznej największego kompleksu turystycznego w Polsce, przeobrażenie całej gminy, w tym zaktywizowanie mieszkańców i zmniejszenie bezrobocia do ok. 4%, nie ma precedensu. Dodać do tego należy zaktywizowanie sąsiednich gmin i powiatów w ramach Lokalnej Grupy Działania „Krzemienny Krąg”, uruchamianie kolejnych parków rozrywki w Polsce oraz plany globalnej ekspansji obejmujące USA (w regionie turystycznym, w którym dokonywano największych odkryć związanych z dinozaurami), Hiszpanię (w okolicach Barcelony i Wyspy Kanaryjskie). W świetle przykładu Bałtowa ewentualne argumenty liderów innych świętokrzyskich gmin, że czegoś „nie da się zrobić” niewątpliwie tracą moc.

Grupa bałtowskich podmiotów ES, z których pierwsze były stowarzyszenia „Bałt” i „Delta” stała się jednym z niekwestionowanych liderów przedsiębiorczości społecznej w Polsce, zaś ich przedsięwzięcia jednymi z najchętniej przywoływanych przykładów dobrych praktyk. Należy podkreślić, że twórcy bałtowskich projektów chętnie biorą udział w działaniach promujących ekonomię społeczną, są też jednymi z głównych ekspertów pracujących nad zmianami polskich przepisów dotyczących przedsiębiorczości społecznej. Ich działania są niejednokrotnie w skali naszego kraju prekursorskie, pokazujące m.in., że przedsiębiorstwem społecznym może być np. „zwykła” spółka z o.o. – jeśli w swym statucie wyznacza sobie cele ściśle społeczne, a zysk inwestuje w dalszą działalność lub we wspólnotę lokalną (zamiast kierować się potrzebą osiągnięcia maksymalnego zysku na rzecz akcjonariuszy lub właścicieli).

Co przede wszystkim przyczyniło się do osiągnięcia tak dobrego efektu? Niewątpliwie zespół wielu czynników: charyzma i uczciwość liderów, przykładanie wielkiej wagi do partycypacji społecznej, wizjonerstwo ściśle sprzężone z rzetelną wiedzą i profesjonalizmem, wyważenie celów ekonomicznych i społecznych, trafne zdiagnozowanie potrzeb potencjalnych klientów, determinacja i konsekwencja w działaniu, umiejętny podział ról pomiędzy poszczególne podmioty, modelowa współpraca z jednostkami samorządu terytorialnego. Należy dodać do tego gotowość do dzielenia się swoim know how z innymi. Warto, by inne świętokrzyskie gminy z tej otwartości korzystały.

Drugim „flagowym” podmiotem ekonomii społecznej w regionie świętokrzyskim są przedsięwzięcia

Fundacji „Domy Wspólnoty Chleb Życia”

prowadzonej przez s. Małgorzatę Chmielewską. W województwie świętokrzyskim Fundacja założyła trzy ze swoich domów – w powiatach opatowskim i ostrowieckim (Jankowice, Nałęczów, Zochcin). Tu właśnie powstały i rozwinęły się jej przedsięwzięcia ekonomiczno-społeczne: przetwórnia owocowo – warzywna, stolarnia i szwalnia. Fundacja świadomie „wyspecjalizowała się” w przywracaniu na rynek pracy tych, którzy – jak mówi s. M. Chmielewska – niejednokrotnie „całkiem wypadli z systemu”, w tym nawet systemu pomocy społecznej (jak np. osoby bezdomne, obciążone nałogami). Tutaj znajdują pracę ci, którzy są zupełnie nieprzygotowani do pracy na wolnym rynku (choćby z powodu wychowania w rodzinie, w której nikt nigdy nie pracował), albo też, z powodu różnych problemów, nigdy nie będą konkurencyjni jako pracownicy. Efektem działań Fundacji jest m.in. powstanie rozpoznawalnych marek unikatowych produktów, znanych z ich wysokiej jakości: SPIŻARNIA PRABABUNI (m.in. dżemy, konfitury, sosy wysmażane wg starych przepisów na piecu opalanym drewnem) oraz SZWALNIA MANUFAKTURA-ART (m.in. obrusy, pościel, bielizna, w tym np. męskie szlafmyce do spania, szyte według starych wzorów, z naturalnych tkanin. ozdobione koronkami i haftami).

⇒ <http://skarbyprababuni.pl/>

Należy dodać, że lokalne jednostki samorządu terytorialnego wciąż nie do końca widzą potrzebę stałej systemowej (a nie okazjonalnej) współpracy z Fundacją – pod tym względem nie jest to jeszcze niestety przykład dobrych praktyk. Niełatwe doświadczenia s. M. Chmielewskiej i jej współpracowników to jednak kopalnia wiedzy o ekonomii społecznej w praktyce, jej blaskach i cieniach – ogromnie cenna szczególnie dla nowo powstających podmiotów ES, w tym szczególnie

świętokrzyskich spółdzielni socjalnych.

Głównym powodem podjęcia przez Wojewodę Świętokrzyskiego decyzji o rozpoczęciu realizacji projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” było zaniepokojenie brakiem rozwoju spółdzielczości socjalnej w województwie świętokrzyskim. Nieliczne powstające w naszym regionie spółdzielnie socjalne tzw. I generacji (znacznie mniej liczne niż w innych województwach) nie przetrwały niestety (z jednym wyjątkiem – **Spółdzielnia „Smakosz” z Kielc**) próby czasu. Jednym z głównych powodów tego stanu rzeczy, poza niedoświadczeniem samych spółdzielców, był brak zrozumienia istoty ekonomii społecznej wśród znaczącej części świętokrzyskich samorządowców – traktujących spółdzielnie jak typowy, nie mogący liczyć na preferencje, rynkowy podmiot gospodarczy. Sytuacja zaczęła się dość istotnie zmieniać na przełomie 2012 i 2013 roku. Wyszpecjalizowane firmy jak Fundacja Agencja Rozwoju Regionalnego w Starachowicach czy Stowarzyszenie Integracja i Rozwój w Sandomierzu zaczęły ze środków Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Priorytet VII. Promocja integracji społecznej, Działanie 7.2 Przeciwdziałanie wykluczeniu i wzmocnienie sektora ekonomii społecznej, Poddziałanie 7.2.2. Wsparcie ekonomii społecznej) realizować coraz bardziej zaawansowane projekty, pozwalające ponadto nowo tworzonej spółdzielniom otrzymywać znaczące wsparcie pomostowe (do 100 tys. zł na inwestycje oraz dodatkowo przez okres 6 lub 12 miesięcy 1 tys. zł na jednego indywidualnego członka spółdzielni i refundacja składek na ubezpieczenie społeczne).

Możliwość pozyskiwania środków na rozwój ekonomii społecznej niewątpliwie ułatwiło też przyjęcie przez samorząd województwa świętokrzyskiego do realizacji (w dniu 26 kwietnia 2013 roku) opracowanego zgodnie z wytycznymi Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 23.05.2011 r. „Wieloletniego regionalnego planu działań na rzecz promocji i upowszechniania ekonomii społecznej oraz rozwoju instytucji sektora ekonomii społecznej i jej otoczenia w województwie świętokrzyskim do roku 2020 r.”

Część świętokrzyskich spółdzielni socjalnych utworzonych na przełomie lat 2012/2013, od początku roku 2014 działa już na własny rachunek, bez wsparcia pomostowego, co należy uznać za bardzo dobry sygnał, potwierdzający, że wprowadzenie spółdzielców na rynek pracy zostało dokonane prawidłowo. Działalność niektórych spółdzielni naszego regionu może już być przedstawiana jako przykład dobrej praktyki.

Należy przy tym nadmienić, że dopiero w 2014 roku, głównie dzięki projektom realizowanym przez Stowarzyszenie Integracja i Rozwój w Sandomierzu, zaczęły powstawać w regionie świętokrzyskim pierwsze spółdzielnie socjalne zakładane przez jednostki samorządu terytorialnego (gminy Połaniec, Łonów, Dwikozy i Sadowie). We wszystkich przypadkach drugim współzałożycielem – osobą prawną jest organizacja pozarządowa. Tym samym nie ma jeszcze w naszym województwie spółdzielni założonej przez dwie jednostki samorządu terytorialnego,

co pozwoliłoby, w ramach zlecenia przez nie zadań, skorzystać z możliwości pominięcia stosowania ustawy o zamówieniach publicznych (zgodnie z opublikowaną przez Urząd Zamówień Publicznych opinią prawną

⇒ <http://www.uzp.gov.pl/cmsws/page/?D;2178>).

Aktualna weryfikacja pozwala stwierdzić, że w chwili pisania tego tekstu na terenie województwa świętokrzyskiego faktycznie działa (lub kończy przygotowania do startu) 30 spółdzielni socjalnych. Spośród nich tylko dwie spółdzielnie (jedna już funkcjonująca – „Parasol” i jedna oczekująca na wpis do KRS – „Wachlarz”), dzięki aktywności wspierającego ekonomię społeczną Powiatowego Urzędu Pracy w Skarżysku-Kamiennej, działają bez wsparcia ze środków EFS, z dofinansowaniem ze środków Funduszu Pracy.

Spośród świętokrzyskich spółdzielni socjalnych 7 specjalizuje się w gastronomii i cateringu („Smakosz” z Kielc, „Turkus” ze Staszowa, „Awokado” z Buska-Zdroju, „Jodełka” z Bliżyna, „Kielecka” z Kielc, „Blue Pub” z Kielc i „Agawa” ze Starachowic). Trzy z nich prowadzą bardzo interesujące lokale gastronomiczne: cieszący się dużym powodzeniem bar mleczny „Miś” w Starachowicach (z wystrojem nawiązującym do filmu w reż. S. Barei) – Sp. Soc. „Agawa”, „Szynk Zatyłki” w XVIII-wiecznych piwnicach nieopodal kieleckiego Rynku – Sp. Soc. „Kielecka” i Restauracja „Beethoven” w budynku Filharmonii Świętokrzyskiej – Sp. Soc. „Blue Pub” (utworzona przez osoby niesłyszące).

Kolejna grupa spółdzielni (9) to firmy wielobranżowe, wykonujące usługi budowlane, porządkowe, ogrodnicze itp.: „Lepsza przyszłość” z Pęczawic Górnych (pakowanie, sortowanie owoców, drobne remonty), „Clean Space” z Kielc (usługi ogrodnicze, sprzątanie, pranie dywanów), „Nadzieja” ze Stąporkowa (koszenie, odśnieżanie, sprzątanie), „Pracujmy razem” z Połańca (prace porządkowe), „MIG BUD” z Kielc (usługi budowlane), „Parasol” ze Skarżyska-Kamienniej (sprzątanie, odśnieżanie, utrzymanie zieleni, usługi opiekuńcze), „Agro-Bud” z Kielc (usługi budowlane i ogrodnicze), „Dalia” z Buska-Zdroju (sprzątanie, utrzymanie zieleni, prace remontowe) i „Porządek musi być!” z Sadowia (usługi porządkowe).

Pozostałe świętokrzyskie spółdzielnie wyspecjalizowały się w bardzo różnych branżach:

- fizjoterapii i zabiegach kosmetycznych (**Studio odchudzania i relaksu „Euphoria” z Buska-Zdroju**)
- naprawie samochodów i piaskowaniu (**„Moto-Piask” z Mirca**)
- handlu opałem (**„Ekoopalek” z Bilczy**)
- prowadzeniu mobilnej myjni parowej (**„G5-WASH.PL” z Kielc**)
- prowadzeniu sklepu z używaną odzieżą (**„Całoroczna” z Buska-Zdroju**)
- prowadzenie hostelu (SS **„Ostrowiec” z Ostrowca Św.**)
- ogrodzeniach modułowych (**„BETSYSTEM” z Ostrowca Św.**)
- prowadzeniu żłobka (**„Dziecięcy świat” z Dwikoz**)
- edukacji filmowej (**„Wyższe piętro kultury” z Sandomierza**)
- organizacji imprez oraz obsługi ruchu turystycznego (**„Pod Jodłami” z Kakonina i „Tropem Przygody” z Kielc**).

Nie ma aktualnie w naszym regionie spółdzielni wyspecjalizowanej wyłącznie w usługach opiekuńczych – jedyną, która prowadzi m.in. taką działalność jest skarżyski wielobranżowy „Parasol”.

Obecnie w naszym regionie funkcjonuje 7 spółdzielni założonych przez osoby prawne:

- 1) „Pracujmy razem” z Połańca założona przez gminę Połaniec oraz Stowarzyszenie Osób Niepełnosprawnych – zatrudnia obecnie 8 osób,

- 2) „Łoniowianka” z Łoniowa założona przez gminę Łoniów i Ochotniczą Straż Pożarną z Łoniowa – zatrudnia obecnie 6 osób,
- 3) „Dziecięcy świat” z Mściowa założona przez gminę Dwikozy i Stowarzyszenie Oświatowo-Kulturalne przy Szkole Podstawowej im. Jana Pawła II w Mściowie, aktualnie przygotowuje się do uruchomienia żłobka w Mściowie k. Sandomierza, w planach ma otwarcie kolejnego żłobka, klubu dla dzieci oraz organizację opieki nad dziećmi w miejscu ich zamieszkania,
- 4) „Porządek musi być!” z Sadowia założona przez gminę Sadowie i Stowarzyszenie Na Rzecz Rozwoju Gminy Sadowie „RoSa” – zatrudnia obecnie 5 osób (w tym 4 w wymiarze ½ etatu – ze względu na fakt, że jest to dopiero początek działalności),
- 5) „Clean Space” z Kielc założona przez dwie Fundacje: „Regionalis” i „Edukacja” – zatrudnia obecnie 8 osób,
- 6) „Tropem przygody” założona przez Chorągiew Kielecką Związku Harcerstwa Polskiego i Ochotniczą Straż Pożarną z Bilczy. Jej członkami są już również osoby fizyczne. Spółdzielnia zatrudnia na stałe 5 osób, jednakże specyfiką jej działania są – jeżeli realizuje większe zlecenie – krótkie umowy dla jednorazowo nawet 15 osób (studentów, dorosłych licealistów, instruktorów harcerskich),
- 7) „Wyższe piętro kultury” założona przez Fundację Sztuki Filmowej „Taki jestem” z Poznania i Stowarzyszenie Edukacyjno-Wychowawcze „Jabłoń” z Sandomierza. Spółdzielnia rozpoczyna działalność, w jej planach jest m.in. przejęcie organizacji sandomierskiego Festiwalu Filmów Niezwykłych, organizacja zielonych szkół, warsztatów oraz aktywizacja osób z zaburzeniami psychicznymi.

Świętokrzyskie spółdzielnie socjalne zakładane przez osoby fizyczne są wciąż, nawet jeśli dobrze sobie radzą na rynku, spółdzielniami małymi, 5–6-osobowymi. W przewidywanym czasie nie planują znaczącego poszerzenia swego składu. Inaczej jest w przypadku spółdzielni zakładanych przez osoby prawne – ich sytuacja jest *a priori* bardziej stabilna, na pracownikach, którzy w przyszłości mogą (ale nie muszą) stać się pełnoprawnymi spółdzielcami, ciąży mniejsza odpowiedzialność. W przypadku tych, które powstały w udziale JST, istnieje również pewność stałych zleceń. Powyższe pokazuje, że spółdzielczość socjalna oferuje co najmniej dwie, istotnie różniące się od siebie, drogi do integracji zawodowej osób defaworyzowanych na rynku pracy – każda z nich ma swoje wady i zalety, **jednak powrót na rynek pracy za pośrednictwem spółdzielni osób prawnych jest niewątpliwie prostszy. Takie rozwiązanie zwiększa szansę na długotrwałe i efektywne działania gospodarcze i społeczne, tym bardziej, że JST zapewnia fachową obsługę np. prawną i księgową.** Widać też w związku z tym, jak wielkie znaczenie ma wsparcie udzielane przez JST spółdzielniom osób fizycznych. Wsparcie to może przejawiać się dawaniem systematycznych zleceń czy stosowaniem klauzul społecznych, ale też może mieć wymiar niefinansowy – rzeczowy, lokalowy lub merytoryczny (tj. np. księgowy lub szkoleniowy). Wywiad przeprowadzony przed napisaniem niniejszego tekstu z przedstawicielami świętokrzyskich spółdzielni pozwala stwierdzić, że wciąż wiele ze świętokrzyskich samorządów nie potrafi dostrzec sensu wspierania takich podmiotów, a nawet rezygnuje z realizacji wcześniejszych deklaracji (przykład Stąporkowa, którego władze na etapie powstawania spółdzielni „Nadzieja” zadeklarowały swoje zlecenia, czego jednak, z jednym niewielkim wyjątkiem, do tej pory nie realizują). Póki co największą szansę na wsparcie mają spółdzielnie utworzone z pomocą jednostek gminy, **czego przykładem są cztery spółdzielnie socjalne utworzone w ramach projektu realizowanego przez Miejsko-Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Busku-Zdroju.**

I tak jak zaangażowanie buskiego MGOPS w rozwój spółdzielczości socjalnej winno być przykładem dla innych ośrodków pomocy społecznej, tak wśród powiatowych urzędów pracy zdecydowanie wyróżnia się swoim zaangażowaniem PUP w Skarżysku-Kamiennej, który nie tylko realizuje odrębny projekt „Tak dla ekonomii społecznej”, ale też wspiera działalność pomagającego potencjalnym podmiotom ES Skarżyskiego Stowarzyszenia Przedsiębiorczości i Innowacji.

Przełom lat 2013/2014 to niewątpliwie dobry czas dla spółdzielczości socjalnej w samej stolicy województwa świętokrzyskiego – w Kielcach powstało 7 nowych spółdzielni. Wśród nowo powstałych na szczególną uwagę zasługują trzy założone przez osoby niesłyszące („MIG-BUD”, „G5-WASH.PL” i „Blue Pub”). Jest to efekt innowacyjnego projektu „Spółdzielnie socjalne – wsparcie dla niesłyszących” realizowanego przez Rzeszowski Klub Sportowy Głuchych „RES-GEST”.

Pamiętając o sukcesie Bałtowa warto podkreślić, że wyjątkowo ciekawą działalność prowadzą dwie spółdzielnie, które zdecydowały się oprzeć na potencjale turystycznym regionu świętokrzyskiego. Pierwsza z nich,

Spółdzielnia Socjalna „Pod Jodłami” z Kakonina,

która powstała w wyniku projektu „Własna firma szansą na lepsze jutro” realizowanego przez gminę Bieliny wpisała swój pomysł na działalność w opartą na turystyce (i konsekwentnie realizowaną) strategię rozwoju gminy. Założona przez pięć kobiet spółdzielnia m.in. dzierżawi od gminy zabytkową, około 200-letnią Zagrodę Chłopską w Kakoninie (Izba Dobrego Smaku), produkuje i sprzedaje regionalne pamiątki, organizuje atrakcje podczas imprez i wydarzeń (dysponuje m.in. namiotami biesiadnymi, ławami i stołami biesiadnymi, samochodem gastronomicznym oraz pełnym wyposażeniem i sprzętem cateringowym, a także Dmuchanym Centrum Zabaw i kulą bumper ball), prowadzi warsztaty dla dzieci, młodzieży i dorosłych (w tym malowania na szkło, wycinanek z papieru, tworzenia ozdób z masy solnej lub ciastoliny i biżuterii z modeliny), organizuje konkursy, gry i zabawy, obsługuje cathetingowo wycieczki, kolonie i konferencje. Należy podkreślić, że spółdzielnia bardzo mocno angażuje się w życie społeczne gminy – adresatami ich warsztatów, konkursów, gier są w znacznej mierze dzieci z miejscowych szkół i świetlic.

Z kolei

Spółdzielnia Socjalna „Tropem przygody” z Kielc

wyspecjalizowała się organizacji wycieczek szkolnych (w tym transport, ubezpieczenie, fotorelacje z wydarzeń, rezerwacje atrakcji, zapewnienie przewodników), organizacji gier miejskich, organizacji widowisk w formie rodzinnych pikników i festynów (z zapewnieniem m.in. estrady, koncertów, oprawy gastronomicznej, atrakcji dmuchanych, konkursów i pokazów) oraz organizacji rejsów wzdłuż wybrzeży Chorwacji. Spółdzielnia dysponuje również od niedawna nowoczesnym autokarem.

Należy nadmienić, że plany rozwoju związane z turystyką (wynajem domków typu hollenderskiego) ma również **Spółdzielnia Socjalna „Jodelka” z Bliżyna**.

Ponieważ region świętokrzyski jest szczególnie predestynowany do rozwoju przedsiębiorczości związanej z turystyką, warto wskazać kilka przykładów udanych projektów tego rodzaju z terenu całej Polski.

Spółdzielnia socjalna „Gród” w Byczynie.

Gród rycerski w Biskupicach pod Byczyną (woj. opolskie) stylizowany na średniowieczną warownię został zbudowany w 2007 roku z wykorzystaniem funduszy unijnych. Od 2009 r. jest prowadzony przez spółdzielnię socjalną „Gród” utworzoną przez osoby prawne – gminę Byczyna, Stowarzyszenie Popierania Zaradności Życiowej oraz Opolskie Bractwo Rycerskie (obecnie spółdzielnia posiada również 7 członków indywidualnych). Była to druga spółdzielnia socjalna w Polsce utworzona przez osoby prawne – zebrane przez nią doświadczenia są więc dziś niezwykle bogate. Spółdzielnia chętnie się nimi dzieli z nowo powstającymi podmiotami ES.

Pomysł na działalność okazał się być bardzo trafiony – ilość turystów chcących poznać atrakcje grodu jest tak duża, że w przypadku większych grup prowadzone są zapisy – nawet z dwuletnim wyprzedzeniem. „Gród” dwa razy do roku organizuje międzynarodowe turnieje rycerskie, poza tym odbywają się tu kolonie, zielone szkoły, obozy, firmowe spotkania, zloty, eventy, konferencje. Spółdzielnia prowadzi także karczmę oraz gościniec z 55 miejscami noclegowymi (z możliwością zwiększenia ich liczby, gdy zachodzi potrzeba). W warowni można się nauczyć walczyć szablą, jeździć konno, pisać gęsim piórem, tkąć, wybijać monety, lepić garnki, robić zbroje, szyć stroje średniowieczne, wypłacać kolczugi, wyrabiać świece, strzelać z łuku, prowadzić badania archeologiczne, szukać skarbu templariuszy, popróbować swoich sił w sokolnictwie czy przekonać się na czym polega średniowieczna musztra. Rocznie przez podbyczyński gród przewijają się ok. 60 tys. gości. To druga pod względem frekwencji atrakcja turystyczna Opolszczyzny – zaraz po Jura Parku w Krasiejowie (założonym przez Stowarzyszenie „Delta” z Bałtowa).

➡ <http://grod.pl/tl/Strona-startowa.htm>

Spółdzielnia Socjalna „eSSkapada” z Osmoli (powiat siemiatycki) prowadząca działalność pod nazwą „Paintball Podlasie”

oprócz, co oczywiste, paintballu, oferuje wycieczki edukacyjne dla dzieci i młodzieży (z wykorzystaniem m.in. mikroskopów stereoskopowych, teleskopu, lornetek, GPS, krótkofalówek, kompasów i map wojskowych), warsztaty garncarskie i ceramiczne, szkolenia dla firm i organizacji chcących działać w myśl zasad społecznej odpowiedzialności biznesu, pakiety rekreacyjne dla dzieci i młodzieży „Nibylandia – kraina Piotrusia Pana” z niezwykle bogatym programem, imprezy integracyjne, wieczory kawalerskie. Spółdzielnia rozpoczęła działalność we wrześniu 2012 r. – od początku swojego istnienia, koncentrowała się na budowaniu partnerskich relacji z różnymi podmiotami: samorządowymi, biznesowymi oraz innymi podmiotami ekonomii społecznej. Udało jej się nawiązać współpracę z wieloma lokalnymi stowarzyszeniami, kołami gospodyń wiejskich, warsztatami terapii zajęciowej oraz kilkoma spółdzielniami socjalnymi z sąsiednich powiatów. Należy dodać, że pomysł na utworzenie spółdzielni zrodził się w gronie członków działającego w powiatach siemiatyckim i bielskim Stowarzyszenia „Centrum na Wschodzie”.

➡ <http://www.paintballpodlasie.pl/>

Spółdzielnia Socjalna Totem ze Szczecina prowadząca działalność pod nazwą „Survival Totem Group”

to powstały w zeszłym roku bardzo kreatywny organizator spędzania wolnego czasu w niebanalnych formach. Organizuje m.in. imprezy integracyjne (w ramach których oferuje: integra-

cyjne gry i zabawy terenowe, łucznictwo, strzelectwo sportowe, paintball, elementy survivalu, jazdę konną), szkolenia i obozy survivalowe, paintball, imprezy dla dzieci „Indiańskie tipi”. Spółdzielnia została założona przez pasjonatów survivalu, którzy wcześniej zdobyli uprawnienia instruktorów survivalu i pierwszej pomocy, po czym rozpoczęli współpracę ze stowarzyszeniami i firmami turystycznymi. Ich specjalnością stała się praca z młodzieżą zagrożoną wykluczeniem społecznym: podopiecznymi domów dziecka i młodzieżowych ośrodków socjoterapii. Środki na utworzenie spółdzielni uzyskali kwalifikując się do udziału w projekcie „Spółdzielnia dla przedsiębiorczych” realizowanego przez Zachodniopomorską Agencję Rozwoju Regionalnego S.A.

⇒ <http://survivaltotemgroup.pl/>

Spółdzielnia Socjalna „Austeria Krokus” w Rzecze (Góry Sowie)

to z kolei przykład gospodarstwa agroturystycznego z bardzo bogatą ofertą – m.in. nauką jazdy na nartach z instruktorem, kuligami, wyjazdami na żagle na zalew w Mietkowie, zawodami w grzybobraniu, zawodami wędkarskimi, imprezami okolicznościowymi (bale, bankiety, wesela, komunie, chrzciny) i firmowymi (konferencje, szkolenia, prezentacje, imprezy integracyjne).

⇒ <http://austeriakrokus.promotion.org.pl/index.htm>

Inną grupą spółdzielni, na którą warto zwrócić uwagę świętokrzyskim samorządowcom są spółdzielnie realizujące zadania wprost związane z pomocą społeczną – oferujące usługi opiekuńcze i pielęgnacyjne:

Spółdzielnia Socjalna „Bezpieczni Podopieczni” ze Stęszewa (woj. wielkopolskie)

została założona w 2012 przez opiekunki środowiskowe z gminy Stęszew. Ich motywacją do podjęcia takiej działalności było rozczarowanie dotychczasowym poziomem usług opiekuńczych w gminie i chęć wprowadzenia nowych zasad, dzięki którym podopieczni będą traktowani znacznie bardziej podmiotowo – w sposób uwzględniający ich potrzeby emocjonalne. Spółdzielnia oferuje zarówno codzienną opiekę w domu chorego, jak i opiekę jednodniową lub kilkugodzinną (w tym także nad dziećmi).

⇒ <http://www.bezpiecznipodopieczni.spoldzielnie.org/>

Spółdzielnia Socjalna „Pomocna Dłoń” z Bystrzycy Kłodzkiej

Powstanie spółdzielni było efektem zorganizowania przez lokalne Centrum Integracji Społecznej warsztatu opieki nad chorym w domu. Spółdzielnia oferuje usługi opiekuńcze i pielęgnacyjne w domu chorego, pomoc w prowadzeniu domu, zapełnienie miłego towarzystwa. Co niezwykle istotne, spółdzielnia „Pomocna dłoń” ma podpisaną umowę z kierownikiem Ośrodka Pomocy Społecznej w Bystrzycy Kłodzkiej na świadczenie usług opiekuńczych. Beneficjenci usług opiekuńczych świadczonych przez spółdzielnię mają więc wykonywane świadczenia na podstawie decyzji kierownika OPS. Ponadto OPS zawarł ze spółdzielnią nieodpłatną umowę dzierżawną na siedzibę o powierzchni 40m². Do dyspozycji spółdzielców jest jedno pomieszczenie biurowe, jedno pomieszczenie ze sprzętem rehabilitacyjnym, kotłownia i pomieszczenie z toaletą. Remont tych pomieszczeń wykonali nieodpłatnie uczestnicy warsztatu remontowo-budowlanego Centrum Integracji Społecznej.

⇒ <http://www.pomocnadlon.org/index.htm>

Kolejnym przykładem spółdzielni świadczącej usługi opiekuńcze jest założona w 2013 roku z inicjatywy dwóch poznańskich stowarzyszeń (Stowarzyszenia ETAP i Stowarzyszenia Na Rzecz Spółdzielni Socjalnych – inspiratora powołania bardzo wielu wielkopolskich spółdzielni)

Spółdzielnia Socjalna „Serce dla seniora” z Poznania

Osoby zakładające tę spółdzielnię miały już doświadczenie m.in. opieki nad osobami z chorobą Alzheimera i Parkinsona. Poza typowymi usługami opiekuńczo-pielęgnacyjnymi oferują też pomoc w nawiązywaniu i podtrzymywaniu przez podopiecznych kontaktów społecznych, organizowanie dla nich różnych form spędzania czasu wolnego, pobudzanie aktywności psychicznej i fizycznej, współpracę z rodziną, środowiskiem lokalnym oraz specjalistami w czasie opieki nad osobą starszą.

⇒ <http://sercedlaseniora.spoldzielnie.org/>

Spółdzielnia Socjalna „PROGRES” z Tucholi

została założona we wrześniu 2012 roku przez dwa stowarzyszenia: Stowarzyszenie Centrum Rozwoju PROGRES oraz Stowarzyszenie Mieszkańców i Miłośników Piły nad Brdą BUKO. Zatrudnia 5 osób. Oprócz usług opiekuńczych oferuje szeroką gamę usług psychologiczno-terapeutycznych (w tym: terapię dla dzieci autystycznych, hipoterapię z elementami SI, konsultacje psychologiczne, terapię integracji sensorycznej, wspomaganie rozwoju mowy).

⇒ <http://www.progres.tuchola.pl/index.html>

Rodzajem spółdzielni, na które prowadzący projekt „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” zwracają szczególną uwagę są spółdzielnie utworzone wyłącznie przez jednostki samorządu terytorialnego (np. dwie gminy lub gmina + powiat). Ten rodzaj podmiotów ES nie jest jeszcze rozpowszechniony i niestety – jak stwierdza redaktor portalu ekonomiaspoleczna.pl Krzysztof Cibor – obecnie nikt nie dysponuje pełną wiedzą na temat ich liczby, nie mówiąc już o bardziej precyzyjnych informacjach na temat ich kondycji finansowej, przeżywalności, poziomu zatrudnienia itp. Szacuje się jednak, że jest ich obecnie kilkanaście. Szczegółowe informacje na ich temat będą zbierane w ramach projektu systemowego, który ruszył w lipcu tego roku i staną się dostępne najprawdopodobniej w pierwszej połowie roku 2015.

Znakomity przykład spółdzielni założonej przez dwie gminy i świadczącej usługi na rzecz samorządu, uczestnicy niniejszego projektu mieli możliwość poznać „od kuchni”, w trakcie wizyty studyjnej w **Spółdzielni „Communal Service” w Brzezinach**.

Ponadto, najbardziej znanym w Polsce przykładem tego rodzaju spółdzielni jest

Spółdzielnia Socjalna „Bydgoszczanka” z Bydgoszczy

założona w 2010 roku przez Miasto Bydgoszcz i Powiat Bydgoski. Inicjatywa ta była odpowiedzią bydgoskich samorządowców na wejście w życie przepisów nakazujących likwidację gospodarstw pomocniczych. Celem nowo powołanej spółdzielni było zastąpienie zlikwidowanego Zakładu Robót Publicznych w Bydgoszczy. Do grona członków założycieli dołączyło 14 pracowników zlikwidowanego ZRP. Obecnie spółdzielnia zatrudnia około 30 osób. W przypadku większych zleceń zatrudniane są, na umowy czasowe, kolejne osoby – najczęściej byli pracownicy ZRP.

W ofercie „Bydgoszczanki” znajdują się: roboty remontowo-budowlane, roboty rozbiórkowe, prace porządkowe w terenie i na posesjach, zagospodarowanie terenów: wykonywanie placów zabaw, skwerów itp., prace zieleniarskie: wykonywanie trawników i nasadzeń, pielęgnacja zieleni, usługi ogrodnicze, roboty nawierzchniowe: prace brukarskie, układanie kostki brukowej, płytek chodnikowych itp., odśnieżanie terenu. Co istotne, spółdzielnia aktywnie bierze udział w przetargach konkurując z innymi przedsiębiorcami, kieruje też swoją ofertę do m.in. osób fizycznych, wspólnot mieszkaniowych oraz firm i zakładów pracy.

⇒ <http://bydgoszczanka.eu/>

Niezwykle ciekawym przykładem jest działająca od stycznia 2013 roku

Spółdzielnia Socjalna „Kostrzynianka” z Kostrzyna

Również została powołana do życia przez gminę i powiat, jednak jej profil działalności jest inny. To przede wszystkim usługi opiekuńcze i pielęgnacyjne, dlatego też doświadczenia tej spółdzielni winny być wyjątkowo cenne dla innych samorządów. Trzy miesiące po rozpoczęciu działalności zatrudniała 7 osób.

⇒ <http://kostrzynianka.spoldzielnie.org/>

Trzecim przykładem spółdzielni powołanej przez gminę i powiat jest powstała na początku 2013 roku

Spółdzielnia Socjalna „Zielona Piła” z Piły

Świadczy ona jednostkom samorządowym usługi outsourcingowe w dziedzinie zapewniania czystości i pielęgnacji zieleni. Innym klientom spółdzielnia oferuje świadczenie usług z zakresu rozwieszania flag na słupach oświetleniowych.

Dobre praktyki to również umiejętność radzenia sobie z trudnościami. Nie może to jednak oznaczać, że przedsiębiorstwom społecznym należy dokładać trudności, żeby się „zahartowały”. Przeciwnie – celem ekonomii społecznej jest zapewnienie realnego wsparcia w powrocie na rynek pracy osobom wykluczonym społecznie i z różnych przyczyn nie radzącym sobie w życiu, a przez to integracja osób defaworyzowanych ze społecznością lokalną i ich praca na rzecz dobra wspólnego poprzez m.in. zaspokajanie potrzeb tej społeczności i budowę społeczeństwa obywatelskiego. **Ogromnie ważny jest przy tym proces partycypacji społecznej tj. przeprowadzanie przez samorząd realnych konsultacji społecznych dotyczących np. określenia niezaspokojonych potrzeb lokalnej społeczności lub nisz rynkowych, w których mogłyby działać podmioty ekonomii społecznej, nie zagrażając egzystencji już istniejących lokalnych podmiotów gospodarczych.**

Przygotowując niniejszą publikację rozesłano do wybranych kilkadziesiątu spółdzielni socjalnych z terenu całej Polski prośbę o krótkie podzielenie się swoimi doświadczeniami. Odpowiedzi uzupełniają wiedzę uzyskaną z rozmów z przedstawicielami spółdzielni świętokrzyskich. I tak, w kwestii relacji spółdzielnie socjalne – samorząd, choć są przykłady świetnej współpracy („Doświadczenia – bardzo dobre. Gmina stara się od początku zlecać nam usługi gastronomiczne. Wspiera nasze działania. Otrzymaliśmy także od Gminy dotację na realizację projektu z zakresu zdrowego odżywiania dla dzieci” – SS „Prima” z Pcimia) (Doświadczenia? boga-

te i dobrze rokujące – SS „Gród” z Byczyny), przeważają niestety opinie negatywne: „Przepisy to kwestia drugorzędna, dużo większym problemem jest świadomość wśród urzędników. (...) Zagrożenie, tak jak w przypadku konwencjonalnego biznesu leży w mentalności urzędniczej.” – SS „OVERHEAD” z Gdańska, „Współpraca nadal niestety prawie żadna (wspólne projekty sporadycznie) (...) spółdzielnie nie powstają po to, aby konkurować z samorządem, aby cokolwiek mu „wyszarpować”, ale aby wspierać i uzupełniać się. Nie należy także nas utożsamiać z wyciągniętą ręką skierowaną do samorządu, walczmy ze stereotypami. Oczywiście w tej kwestii dużo winy też naszego sektora (ale to długa opowieść)” – SS „ESSKAPADA”. „Szansą jest rozwój działań na rzecz promocji ekonomii społecznej i większe zrozumienie idei wśród samorządów.” – SS „Republika Marzeń” z Krakowa.

W kwestii stosowania klauzul społecznych jednak nawet spółdzielnia chwäląca współpracę z samorządem (SS „Gród” z Byczyny) stwierdza jednoznacznie: „tak, mamy doświadczenia w ich stosowaniu, tylko ze względu na to, że urzędnicy są niekompetentni, doświadczenia te są raczej nikłe. Wszyscy się boją stosowania klauzul”. Również bardzo zadowolona ze współpracy z samorządem SS „Prima” z Pcimia dodaje: „Pracownikom JST potrzebna jest szersza wiedza o tym, czym są podmioty ekonomii społecznej”.

Doświadczenia świętokrzyskich spółdzielców są w tym zakresie również bardzo różne, a współpraca z samorządem – jeśli istnieje – często ma charakter incydentalny. Wyjątkowo smutnym przykładem są doświadczenia aktualnie najstarszej świętokrzyskiej spółdzielni – SS „Smakosz” z Kielc, która kilkakrotnie, z negatywnym skutkiem, zwracała się do Miejskiego Urzędu Pracy w Kielcach oraz bezpośrednio do Prezydenta Kielc o refundację z Funduszu Pracy składek na ubezpieczenie społeczne. Na szczęście jest to przypadek wyjątkowy – inne urzędy pracy w naszym regionie korzystają z tego instrumentu rynku pracy znacznie chętniej.

Problemem jest jednak wiedza nie tylko samorządowców, ale też samych spółdzielców – wiele ze świętokrzyskich spółdzielców nie ma świadomości, że mogą występować do samorządów z prośbą o stosowanie klauzul społecznych, bo o możliwościach ich stosowania po prostu nie wiedzą.

Za sukces spółdzielnie często uznają sam fakt utrzymania się na rynku pracy po ustaniu wsparcia pomostowego – ciągle więc jeszcze podstawy ich egzystencji są kruche. Należy przy tym pamiętać, że specyfika tego rodzaju przedsiębiorstw to m.in. problemy z brakiem odpowiednich kwalifikacji pracowników w danej dziedzinie („Ogromnie ważnym elementem jak dla mnie osobiście byłyby szkolenia zawodowe dla pracowników podmiotów ekonomii społecznej. Takie szkolenia są kosztowne, a wykwalifikowana kadra to połowa sukcesu. Tymczasem w spółdzielniach socjalnych zatrudnieni przecież są ludzie zagrożeni wykluczeniem – często mają potencjał – ale trzeba ich wyszkolić. Ciężko wystartować z taką „zbieraniną” osób o różnych kwalifikacjach”), zdarzającym się niejednokrotnie brakiem elastyczności i zaangażowania niektórych spółdzielców („trudności zrozumienia przez pracowników którzy wcześniej pracowali w firmach państwowych, że trzeba zrobić „coś więcej” żeby firma przetrwała, że od tego jakie wykażą zaangażowanie zależą losy firmy, a co za tym idzie ich pracy”), a także przenoszenie na firmę problemów wynikających z trudnej sytuacji rodzinnej lub finansowej. W przypadku problemu braku odpowiednich kwalifikacji członków lub pracowników spółdzielni, szczególnie ważna staje się potrzeba współpracy – jeszcze na etapie tworzenia spółdzielni – z powiatowymi urzędami pracy, które mogą ze środków Funduszu Pracy sfinansować potrzebne szkolenia. Bardzo pożądane jest w przypadku spółdzielni zakładanych przez osoby fizyczne, by w gronie jej członków znajdowały się, oprócz osób defaworyzowanych na rynku pracy także osoby mające umiejętności menedżerskie.

Doświadczone spółdzielnie mocno podkreślają, że wyjątkowo ważna jest współpraca z jednej strony z innymi spółdzielniami (szczególnie z bardziej doświadczonymi, mogącymi być swoistymi „mentorami”), a z drugiej – ze światem biznesu (*„współpraca z tradycyjnym biznesem jest nieodzowna!”*), szczególnie z firmami komercyjnymi, które stosują w praktyce społeczną odpowiedzialność biznesu.

Innymi problemami są: niedostosowanie prawa do faktycznych warunków działalności i potrzeb przedsiębiorstw ES („czas na ustawę o przedsiębiorstwie społecznym”), borykanie się z biurokracją („problem z brakiem przecinka”), zbyt długi okres oczekiwania na wpis spółdzielni do KRS (w przypadku województwa świętokrzyskiego Sąd potrafi przeciągnąć procedurę nawet do 11 miesięcy (!) – tak długo trwający stan zawieszenia niewątpliwie poddaje w wątpliwość sens angażowania się w tę formę działalności).

Na koniec można zacytować przewrotne życzenie jednej ze spółdzielni skierowane do samorządowców: *„życzę im otwartości na nowość, której historia de facto wywodzi się jeszcze sprzed pierwszej wojny światowej”*.

PODSUMOWANIE

Z pewnością ekonomia społeczna wciąż jest postrzegana jako zjawisko o bardzo nieostrych kształtach. Wielu nie dostrzega w niej niczego nowego, jednocześnie doceniając powszechnie nośność tego pojęcia. Tym bardziej dostrzegalna jest potrzeba, by uporządkować to co dzieje się w obszarze ekonomii społecznej, zwłaszcza w kontekście poszukiwania oraz prób jej zastosowania w obszarze działań społecznych. Niezależnie od rezerwy z jaką możemy traktować problematykę ekonomii społecznej, doświadczenia innych krajów, czy też własne wskazują one jednak na możliwości jej wykorzystania we wsparciu działań na rzecz osób znajdujących się w trudnej sytuacji życiowej.

Na podstawie obserwacji i działań projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością” skupiliśmy się na selekcji pomysłów, działań źródłowych, argumentujących zasadność istnienia ekonomii społecznej, jej wsparcia i trwania. Przedstawiona w strukturze opracowania konstrukcja teoretyczno-empiryczna dowodzi o istnieniu wyraźnej potrzeby systemowego wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej, w tym organizacji pozarządowych, jednostek samorządu terytorialnego, osób prawnych i zainteresowanych założeniem spółdzielni socjalnych.

Cechy kontekstowe wyróżnionych dobrych praktyk mają charakter opcjonalno-instrumentalny, stąd też wniosek, iż mogą one zostać zaadaptowane w przypadku świętokrzyskich podmiotów ekonomii społecznej. Dobre praktyki wskazują ponadto, iż to co zrobiono jest rzeczywiście skuteczne i efektywne oraz przyczynia się do zmniejszania obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcia sektora ekonomii społecznej.

Podsumowując, katalog dobrych praktyk ekonomii społecznej wypracowanych przez instytucje w Szwajcarii i Polsce uwzględnia przede wszystkim ich wyraźny wpływ społeczny. Stanowi drogowskaz dla nowopowstających i już działających podmiotów ekonomii społecznej, ale jest także inspiracją dla instytucji wspierających sektor ekonomii społecznej.

Należy jednak zaznaczyć, że przedstawiona ekstrapolacja z doświadczenia innych nie jest ekstrapolacją w dosłownym znaczeniu. Dlatego też katalog ten stanowi bardziej implikację interesujących koncepcji, innowacyjnych rozwiązań, idei dotyczących skutecznych mechanizmów, które mogą być zaadaptowane na terenie województwa świętokrzyskiego, a sam projekt traktować można jako rozpoczęcie dyskusji na ten temat.

ANEKS

Spółdzielnie socjalne w województwie świętokrzyskim:

1	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „SMAKOSZ” 25-363 Kielce, al. Wesoła 54, tel. 695 377 349; 41 260 62 89, e-mail: sssmakosz@wp.pl
2	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „LEPSZA PRZYSZŁOŚĆ” 28-210 Pęcławice Górne, Pęcławice Górne 22/22, tel. 724 849 656, e-mail: leszekgalata@onet.eu
3	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „TURKUS” 28-200 Staszów ul. Jana Pawła II 11/37, tel. 791 985 206, e-mail: spoldzielnia.socjalna.turkus@wp.pl
4	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „AWOKADO” 28-100 Busko-Zdrój os. Sikorskiego 10 tel. 730-735-535, e-mail: awokadobusko@op.pl, http://www.awokadobusko.pl
5	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „JODEŁKA” 26-120 Bliżyn ul. Kościuszki 63, tel. 694 511 308,
6	„STUDIO ODCHUDZANIA I RELAKSU EUPHORIA” SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA 28-100 Busko-Zdrój ul. Partyzantów 19A, tel. 795 205 322 e-mail: info@euphoriabusko.pl, http://www.euphoriabusko.pl
7	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „POD JODŁAMI” 26-004 Kakonin, Kakonin 6B, tel. 885 271 086, e-mail: kontakt@sspodjodlami.pl, http://sspodjodlami.pl/
8	ŚWIĘTOKRZYSKA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „CLEAN SPACE” 25-502 Kielce ul. Paderewskiego 29/4, tel. 504 132 080, e-mail: biuro@cleanspace.pl, http://www.cleanspace.pl
9	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „KIELECKA” 25-432 Kielce ul. Orla 4, tel. 884 344 084, e-mail: biuro@zatytki.com, http://www.zatytki.com
10	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA MOTO PIASK 27-220 Mirzec, Mirzec-Ogrody 11, tel. 731 983 699, 531 777 921, 698 829 199, 667 364 830, e-mail: moto-piask@wp.pl, https://www.facebook.com/moto.piask/info
11	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „OSTROWIEC” 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski ul. Broniewskiego 5, tel. 600 743 962, e-mail: spoldzielnia.socjalnaostrowiec@vp.pl
12	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „NADZIEJA” W STĄPORKOWIE 26-220 Stąporków ul. Cicha 1, tel. 784 248 508
13	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „PRACUJMY RAZEM” 28-230 Połaniec ul. Ruszczańska 27, tel. 660 678 426
14	„EKOOPALEK” SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA 26-026 Bilcza ul. Jana Pawła II 36A, tel. 533 442 440, e-mail: ekoopalek@op.pl
15	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „G5-WASH.PL” 25-437 Kielce Os. Na Stoku 78 /17, tel. 790 306 350, e-mail: g5-wash@wp.pl, http://g5-wash.pl/

16	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „BLUE PUB” 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski ul. Pułanki 41/33 (Restauracja „Beethoven” Kielce, ul. S. Żeromskiego 12), tel. 609 271 372, e-mail: beethovenkielce@gmail.com, http://restauracjabeethoven.pl/
17	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA ŁONIOWANKA 27-670 Łoniów, Łoniów 56/1a, tel. 15 866 92 02, e-mail: spoldzielnia.loniowianka@gmail.com, http://www.loniowianka.loniow.pl/
18	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „MIG BUD” 25-547 Kielce, ul. Warszawska 157/150
19	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „PARASOL” 26-110 Skarżysko-Kamienna, ul. 1 Maja 99, tel. 792 293 419, e-mail: magdai123@interia.pl, http://www.parasolsko.pl
20	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „AGRO BUD” 25-705 Kielce ul. Alabastrowa 28, tel. 739-292-795, 739-292-790, e-mail: ssagrobud@o2.pl, http://www.ssagro-bud.pl
21	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „CAŁOROCZNA” 28-100 Widuchowa, Widuchowa 5, tel. 604 964 339
22	PRZEDSIĘBIORSTWO HANDLOWO USŁUGOWE „DALIA” SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA 28-100 Busko-Zdrój ul. Kościuszki 39, tel. 782 739 510, 782 739 511, e-mail: biuro@dalia-busko.pl, http://www.dalia-busko.pl
23	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „TROPem PRZYGODY” 25-820 Kielce ul. Pańska 1A, tel. 41 300 01 19, e-mail: biuro@TropemPrzygody.pl, http://www.tropemprzygody.pl
24	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „AGAWA” 27-200 Starachowice ul. Piastowska 28, tel. 41 274 61 08, 665 305 205, http://www.barmlecznymis.pl
25	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „BETSYSTEM” 27-400 Ostrowiec Świętokrzyski ul. Siennieńska 38, tel. 512 114 942, e-mail: betsystem.biuro@gmail.com
26	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „WYŻSZE PIĘTRO KULTURY” 27-600 Sandomierz, ul. Piszczele 4, tel. 600 452 347, 503 049 899, https://www.facebook.com/wyzszepietrokultury/info
27	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „DZIECIĘCY ŚWIAT” 27-600 Nowy Kamień, Nowy Kamień 52, tel. 798 475 545, e-mail: sekretariat@zlobekdziecieczywiat.pl, http://www.zlobekdziecieczywiat.pl
28	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „PORZĄDEK MUSI BYĆ!” 27-580 Sadowie, Sadowie131/c, tel. 15 869 24 36,
29	SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „OD NOWA”, 27-670 Łoniów, Łoniów 94
30	WIELOBRANŻOWA SPÓŁDZIELNIA SOCJALNA „WACHLARZ”, 26-110 Skarżysko-Kamienna, ul. Sikorskiego 10

 BIBLIOGRAFIA

1. CBOS, Gotowość Polaków do współpracy w latach 2002–2012, Komunikat BS/19/2012
2. Demoustier D., Rousseliere D., Social Economy as Social Science and Practice: Historical Perspective on France, 2004
3. Forma P., Partycypacja [w:] Słownik. Kompendium wiedzy nauczyciela i rodzica, red. K. Zajdel, M. Prokosz, Wyd. Adam Marszałek, Toruń 2014
4. Frączek M., Pokora M., red. Ekonomia społeczna w Małopolsce – w stronę przedsiębiorczości społecznej, Wyd. Fundacja Gospodarki i Administracji Publicznej Kraków 2012
5. Frączek P., Wygnasiński J. J. (red.) Polski model ekonomii społecznej. Rekomendacje dla rozwoju, FISE, Warszawa 2008
6. Głąbicka K., Ekonomia społeczna, Podmioty i instrumenty, Mazowieckie Centrum Polityki Społecznej, Warszawa 2009
7. Głąbicka K., Ekonomia społeczna – wyzwania dla instytucji pomocy społecznej, Wyd. MCPS, Warszawa 2010
8. Hausner J., Zarządzanie publiczne, Wyd. Scholar, Warszawa 2008
9. Herbst K., Pole przedsiębiorczości społecznej w Polsce [w:] J. Hausner, A. Giza-Poleszczuk (red.), Ekonomia społeczna w Polsce: osiągnięcia, bariery rozwoju i potencjał w świetle wyników badań, FISE, Warszawa 2008
10. Karwińska A., Sułkowska W., Kontrowersje wokół finansowania przedsiębiorczości społecznej, „Kwartalnik Ekonomia Społeczna” nr 2/2008 (3)
11. Kobielska J., Obraz spółdzielni socjalnych w świetle badań przeprowadzonych w ramach projektu „Wykluczenie społeczne: diagnoza i mechanizmy przeciwdziałania w województwie wielkopolskim” [w:] „Spółdzielnie socjalne. Skuteczny mechanizm walki z wykluczeniem społecznym czy ślepa uliczka?” (red.) J. Tittenbrun, Poznań 2010
12. Komunikat Komisji „Europa 2020. Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”, KOM (2010) 2020 wersja ostateczna z 3 marca 2010 roku
13. Leś E., Nowa ekonomia społeczna – wybrane koncepcje, „Trzeci Sektor” nr 2, 2005
14. Nogales R., Contributing to the Strasbourg Declaration: An Insider for two days’ View, February 2014,
15. Pilch T., (red.) Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, Wyd. Żak, Warszawa 2006
16. Radlińska H., Pedagogika społeczna, Wyd. Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 1961
17. Rocznik Statystyczny Rzeczypospolitej Polskiej 2012, GUS, Warszawa 2012
18. Szopa P., Ekonomia społeczna z perspektywy ekonomii tradycyjnej [w:] B. Szopa (red.), Kwartalnik Ekonomia Społeczna nr 1, Kraków 2007
19. Theiss W., Helena Radlińska [w:] Encyklopedia pedagogiczna XXI wieku, (red.) T. Pilch, Wyd. „Żak”, Warszawa 2006
20. Unit E3 Craft, small businesses, co-operatives&mutual 2005

NETOGRAFIA

1. http://www.esseurope.eu/?page_id=6632
2. <http://www.wykluczenie.spoldzielnie.org>.
3. www.socialeconomics.org/WorldProg.htm.
4. <http://ekonomiaspoleczna.kielce.uw.gov.pl/>
5. <http://www.pozytek.gov.pl/Aktualnosci,1182.html>
6. http://www.ekonomiaspoleczna.pl/files/wiadomosci.ngo.pl/public/korespondenci/portal_ekonomiaspoleczna/raport_konsultacje_kpres_ostateczny.pdf

SPIS RYSUNKÓW

Rysunek 1. Liczba spółdzielni socjalnych w Polsce	24
---	----

SPIS TABEL

Tabela 1. Konglomerat organizacji ekonomii społecznej.....	9
Tabela 2. Funkcje ekonomii społecznej.....	10
Tabela 3. Prognoza środków JST na zlecenie zadań w trybie konkursowym 2014–2020.....	18
Tabela 4. Cele projektu „Ekonomia społeczna – rozwój z przyszłością”	28

SPIS SCHEMATÓW

Schemat 1. Współczesne ujęcie ekonomii społecznej	8
Schemat 2. Dotacje jako sposób finansowania podmiotów ekonomii społecznej.....	12
Schemat 3. Prawne podstawy dla gospodarki komunalnej.....	14
Schemat 4. Dotychczasowa i nowa perspektywa unijna dla finansowania ekonomii społecznej	15
Schemat 5. Cztery grupy czynników determinujących społeczny rozwój jednostki.....	19
Schemat 6. Typy podmiotów i przedsiębiorstw społecznych w Polsce.....	21
Schemat 7. Użyteczność podmiotów ekonomii społecznej w Polsce.....	25

SPIS WYKRESÓW

Wykres 1. Ocena szkoleń realizowanych w ramach projektu (N=23)	44
Wykres 2. Ocena przydatności wizyt studyjnych w podnoszeniu poziomu wiedzy z zakresu ekonomii społecznej (N=23).....	45

FOOTNOTES

1. Unit E3 Craft, small business, co-operatives&mutual 2005
2. B. Szopa, Ekonomia społeczna z perspektywy ekonomii tradycyjnej [w:] B. Szopa (red.), Kwartalnik Ekonomia Społeczna nr 1, Kraków 2007, s. 12.